

Nr 160.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändrad lydelse av §§ 3, 10, 57 och 58 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 och om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 och till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, §§ 16 och 52 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom införande i § 2 i sistnämnda förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9; given Stockholms slott den 12 juni 1914.*

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

a) lag om ändrad lydelse av §§ 3, 10, 57 och 58 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

b) lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862; och

c) lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, §§ 16 och 52 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom införande i § 2 i samma förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9.

De till ärendet hörande handlingar skola riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

**GUSTAF ADOLF.**

*Oscar von Sydow.*

**Förslag**

till

**L a g**

**om ändrad lydelse av §§ 3, 10, 57 och 58 i förordningen om kommunalstyrelse  
i stad den 21 mars 1862.**

Häri genom förordnas, att §§ 3, 10, 57 och 58 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

**§ 3.**

Medlem av stadskommun är en var, som där är mantalsskriven, ävensom var och en, vilken, utan att vara i kommunen mantalsskriven, därstädes äger eller brukar fast egendom eller är för inkomst av kapital eller arbete till allmän bevilning uppförd.

**§ 10.**

För omyndig röstar vid allmän rådstuga förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse.

För jordbruksfastighet, som innehaves av arrendator, röstar denne.

Ej må för samfälld egendom mer än en person talan vid allmän rådstuga föra. För bolag må bolaget eller dess styrelse och för oskiftat bo delägarna i boet ombud utse.

För näring eller rörelse, som under borgenärens förvaltning står, ävensom i enahanda fall för fast egendom må ej röstas.

**§ 57.**

Skyldig att till de utgifter, som för kommunens gemensamma behov böra enligt § 5 mom. 3 uttaxeras, lämna bidrag är en var, som inom kommunen, evad han därstädes bosatt är eller ej, äger fast egendom eller brukar till allmän bevilning för sig taxerad jordbruksfastighet

eller därstädes är taxerad till allmän bevillning för inkomst. För sådan fastighet, för vilken bevillning ej erlägges, skola stadsutskylder ej påföras.

Enahanda skyldighet att till kommunens gemensamma utgifter bidra, som ovan är stadgad, åligger jämväl bolag.

Jordägare, som åt arrendator upplåtit jordbruksfastighet, är från erläggande av stadsutskylder därför befriad, enär dessa utskylder enligt mom. 1 i denna paragraf skola av brukaren erläggas.

Vad i denna paragraf stadgas om ägare av fast egendom gälle jämväl innehavare av sådan egendom, där fastighetsbevillning för egendomen påföres denne.

### § 58.

Mom. 1. De i nästföregående paragraf omförmälda bidrag skola såsom stadsutskylder av en var skattskyldig utgöras i förhållande till hans inkomst, beräknad för jordbruksfastighet till sex kronor och för annan fastighet till fem kronor för varje fulla ett hundra kronor av taxeringsvärdet jämlikt senast fastställda taxeringslängd, samt i fråga om inkomst av kapital och arbete till det beskattningsbara belopp, för vilket bevillning till staten skall jämlikt senast fastställda taxeringslängd erläggas.

I fråga om löntagare, som tillika innehar boställe, skall inkomst av bostället, för vilket enligt ovan stadgade grunder stadsutskylder utgöras, icke vid dessa utskylders påförande inräknas i lönen.

Personliga tjänstbarheter, vilka inom en stad utgjorts efter förut antagna grunder, må fortfarande, till dess annorlunda varder förordnat, efter samma grunder utgöras.

Mom. 2. Där i lag eller allmän författning stadgat är, att viss utskyld skall utgå efter annan än den i mom. 1 i denna paragraf bestämda allmänna grund, eller att vissa från skattskyldighet till staden eljest befriade invånare skola till fyllande av särskilda behov bidra, skall till efterrättelse gälla, vad i ty fall förordnat är. I övrigt må avvikelser från sagda grund icke i annan må ske än § 59 medger.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1914; dock skall vad §§ 10 och 57 innehålla rörande skattskyldighet och rösträtt för arrendator av jordbruksfastighet icke äga tillämpning, därest fastighetens ägare eller arrendatorn genom företeende av arrendekontrakt eller annorledes styrker, att ägaren enligt arrendeavtal, som slutits före ovannämnda dag, är pliktig att helt eller delvis svara för de för fastigheten utgående stadsutskylder. Yppas mellan ägaren och arrendatorn tvist om vad i nämnda hänseende enligt sådant avtal gäller, skola stadsutskylderna påföras ägaren och rösträtt utövas av denne, till dess berörda tvist blivit slutligen avgjord.

Förslag  
till  
**Lag**

om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Härigenom förordnas, att § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

Mom. 1. Medlem av kommunen är en var, som där är mantalskriven, ävensom var och en, vilken, utan att vara i kommunen mantalsskriven, därstädes äger eller brukar fast egendom eller är för inkomst av kapital eller arbete till allmän bevilning uppförd.

§ 8.

Mom. 1. För omyndig röstare förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den, som dessa bland sig utse.

För jordbruksfästighet, som innehaves av arrendator, röstare denne.

Ej må för samfärd egendom mer än en person rösträtt vid valet utöva. För bolag må bolaget eller dess styrelse och för oskiftat bo delägarna i detsamma ombud utse.

För näring eller rörelse, som under borgenärers förvaltning står, ävensom i enahanda fall för fast egendom må ej röstas.

§ 40.

Skyldig att till de utgifter, som för kommunens gemensamma behov böra uttaxeras, lämna bidrag är en var, som inom kommunen, evad han

därstädes bosatt är eller ej, äger fast egendom eller brukar till allmän bevilning för sig taxerad jordbruksfastighet eller därstädes är taxerad till allmän bevilning för inkomst. För sådan fastighet, för vilken bevilning ej erlägges, skola stadsutskylder ej påföras.

Enahanda skyldighet att till kommunens gemensamma utgifter bidra, som ovan är stadgad, åligger jämväl bolag.

Jordägare, som åt arrendator upplåtit jordbruksfastighet, är från erläggande av stadsutskylder därför befriad, enär dessa utskylder enligt mom. 1 i denna paragraf skola av brukaren erläggas.

Vad i denna paragraf stadgas om ägare av fast egendom gälle jämväl innehavare av sådan egendom, där fastighetsbevilning för egendomen påföres denne.

Ämbets- eller tjänsteman, som vid svensk beskickning hos utländsk makt är tjänstgörande, ävensom svensk konsul eller annan å utländsk ort anställd tjänsteman skall, fastän mantalsskriven i Stockholm och enligt bevilningsförordningen uppförd till allmän bevilning, vara fri från skyldighet att för sina löneinkomster erlægga sådana kommunalutskylder, om vilkas utgörande stadsfullmäktige besluta.

#### § 41.

Mom. 1. De i nästföregående paragraf omförmälda bidrag skola såsom stadsutskylder av en var skattskyldig utgöras i förhållande till hans inkomst, beräknad för jordbruksfastighet till sex kronor och för annan fastighet till fem kronor för varje fulla ett hundra kronor av taxeringsvärdet jämlikt senast fastställda taxeringslängd, samt i fråga om inkomst av kapital och arbete till det beskattningsbara belopp, för vilket bevilning till staten skall jämlikt senast fastställda taxeringslängd erläggas.

I fråga om löntagare, som tillika innehar boställe, skall inkomst av bostället, för vilket enligt ovan stadgade grunder kommunalutskylder utgöras, icke vid dessa utskylders påförande inräknas i lönen.

Mom. 2. Skall enligt lag eller författning eller enligt i laga ordning fattat beslut, som dock icke i annan eller vidsträcktare mån, än särskild författning sådant medgiver, må innebära påläggande av personlig eller efter matlag utgående avgift, viss utskyld till staden utgöras efter annan än den i mom. 1 i denna paragraf bestämda allmänna grund, skall till efterrättelse gälla vad i ty fall förordnat eller beslutat är.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1914; dock skall vad §§ 8 och 40 innehålla rörande skattskyldighet och rösträtt för arrendator av jordbruksfastighet icke äga tillämpning, därest fastighetens ägare eller arrendatorn genom företeende av arrendekontrakt eller annorledes styrker, att ägaren enligt arrendeavtal, som slutits före ovannämnda dag, är pliktig att helt eller delvis svara för de för fastigheten utgående stadsutskylder. Yppas mellan ägaren och arrendatorn tvist om vad i nämnda hänseende enligt sådant avtal gäller, skola stadsutskylderna påföras ägaren och rösträtt för fastigheten utövas av denne, till dess berörda tvist blivit slutligen avgjord.

---

## Förslag

till

## L a g

om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, §§ 16 och 52 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om införande i § 2 i nämnda förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9.

Härigenom förordnas, att § 2 mom. 6, §§ 16 och 52 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse ävensom att i § 2 i nämnda förordning skola införas följande tillagda mom. 7, 8 och 9:

### § 2.

6. Indelningen i valkretsar jämte det antal landstingsmän, som skall för varje valkrets utses, så ock valkretsarnas fördelning i grupper fastställles efter ovan angivna grunder av landstinget. Förslag till omförmälda indelning skall till landstinget avgivas av Konungens befallningshavande.

7. Varda de förhållanden, vilka legat till grund för den fastställda ordningen, så ändrade, att jämkning däri till följd av stadgandena i mom. 1—4 här ovan påkallas, eller finnes eljest sådan jämkning nödig, äge landstinget på Konungens befallningshavandes förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa jämkningen; och skall, där ej sådant fall är för handen som i mom. 8 första stycket eller mom. 9 andra stycket avses, jämkningen ske året innan val av landstingsmän nästa gång äger rum inom endera av de i mom. 5 omförmälda valkretsgrupper.

Har vid jämkning i valkretsindelning område överförts från den ena valkretsgruppen till den andra, och skola de näst därefter inträffande val förrättas i den grupp, från vilken överföringen skett, skola vid samma tid, som dessa val, företagas val förrättas jämväl i den eller de till den andra årsgruppen hörande valkretsar, som må hava vid jämkningen dit överförts eller där nybildats av det överförda området eller del därav eller ock eljest berörts av områdets överföring, dock i sistnämnda fall allenast såvida folkmängden i det överförda området uppgår minst till tal, som enligt mom. 1 eller 4 berättigar till utseende av en landstingsman, eller det antal landstingsmän, som skall för valkretsen eller valkretsarna utses, är högre än det antal landstingsmän, som före jämkningen utsetts för den eller de äldre valkretsar inom samma årsgrupp, vilka berörts av områdets överföring. De landstingsmän och suppleanter, som före jämkningen utsetts för nyssnämnda äldre valkrets eller valkretsar, äga icke med sina befattningar fortfara längre än till början av tjänstgöringstiden för de vid här stadgade val utsedda landstingsmän och suppleanter.

Skola de näst efter sådan jämkning, som i föregående stycke sägs, inträffande val förrättas i den valkretsgrupp, till vilken området överförts, skola samtidigt val företagas jämväl i den eller de till den andra årsgruppen hörande valkretsar, som av områdets överföring berörts, såvida folkmängden i det överförda området uppgår minst till tal, som enligt mom. 1 eller 4 berättigar till utseende av en landstingsman, eller ock det antal landstingsmän, som skall för valkretsen eller valkretsarna utses, är lägre än det antal landstingsmän, som före jämkningen utsetts för den eller de äldre valkretsar inom samma årsgrupp, vilka berörts av områdets överföring. De landstingsmän och suppleanter, som före jämkningen utsetts för överförd valkrets eller för nyssnämnda äldre valkrets eller valkretsar, äga icke med sina befattningar fortfara längre än till början av tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter, som valts för den överförda valkretsen eller för valkrets eller valkretsar, däri densamma uppgått, eller vid de i detta stycke stadgade val.

Förslag till jämkning i valkretsindelning, som av Konungens befallningshavande avgives, skall, därest enligt den föreslagna jämkningen område överföres från den ena årsgruppen till den andra, tillika innehålla uppgift å de val, som med anledning därav skola enligt andra eller tredje styckena av detta moment företagas, ävensom å de landstingsmän och suppleanter, för vilka enligt samma stycken tjänstgöringstiden inskränkes.



8. Har förordnande om stads inträde i landsting givits eller ock beslut om utvidgning av stads område meddelats eller annat beslut fattats, som föranleder att område överföres från ett landstingsområde till ett annat, äge nästa lagtima landsting inom det landstingsområde, dit överföringen skett, på Konungens befallningshavandes förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa den jämkning i valkretsindelningen, som därav må föranledas.

Om folkmängden i det överförda området uppgår minst till tal, som enligt mom. 1 eller 4 berättigar till utseende av en landstingsman, eller om det antal landstingsmän, som efter sådan jämkning, som i nästföregående stycke sägs, skall utses för den eller de av jämkningen berörda valkretsar, är högre än det antal landstingsmän, som före jämkningen utsetts för den eller de äldre valkretsar, jämkningen omfattat, skall å den för landstingsmannaval stadgade tid året efter det jämkningen verkstälts val företagas inom den eller de valkretsar, som må hava vid jämkningen nybildats av det överförda området eller del därav eller ock eljest berörts av jämkningen, ändå att val av landstingsmän därstädes i annat fall icke det året skulle äga rum.

Därest val på grund av bestämmelserna i nästföregående stycke företages, äga de landstingsmän och suppleanter, som före jämkningen utsetts för den eller de äldre valkretsar, jämkningen omfattat, icke med sina befattningar fortfara längre än till början av tjänstgöringstiden för de vid berörda val utsedda landstingsmän och suppleanter.

I fall, som i första stycket av detta moment avses, skall det förslag till jämkning i valkretsindelning, som av Konungens befallningshavande avgives, tillika innehålla uppgift å de val, som med anledning av jämkningen skola enligt andra stycket företagas, ävensom å de landstingsmän och suppleanter, för vilka enligt tredje stycket tjänstgöringstiden inskränkes.

9. Utträder stad ur landsting eller upphör på grund av införlivning med stad eller av annan orsak område, som bildar egen valkrets, att deltaga i landsting, äga de för staden eller valkretsen utsedda landstingsmän och suppleanter icke med sina befattningar fortfara.

Har beslut om utvidgning av stadsområde meddelats eller annat beslut fattats, som föranleder att område, som utgör del av en eller flera valkretsar, upphör att deltaga i landsting, äge nästa lagtima landsting, på Konungens befallningshavandes förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa den jämkning i valkretsindelningen, som därav må föranledas.

Om folkmängden i område, som upphört att deltaga i landsting, uppgår minst till tal, som enligt mom. 1 eller 4 berättigar till utseende av en landstingsman, eller om det antal landstingsmän, som efter sådan jämkning, som i nästföregående stycke sägs, skall utses för den eller de av jämkningen berörda valkretsar, är lägre än det antal landstingsmän, som före jämkningen utsetts för den eller de äldre valkretsar, jämkningen omfattat, skall å den för landstingsmannaval stadgade tid året efter det jämkningen verkstälts val företagas inom den eller de valkretsar, som berörts av jämkningen, ändå att val av landstingsmän därstädes eljest icke det året skulle äga rum.

Därest val på grund av bestämmelserna i nästföregående stycke företages, äga de landstingsmän och suppleanter, som före jämkningen utsetts för den eller de äldre valkretsar, jämkningen omfattat, icke med sina befattningar fortfara längre än till början av tjänstgöringstiden för de vid berörda val utsedda landstingsmän och suppleanter.

I fall, som i andra stycket av detta moment avses, skall det förslag till jämkning i valkretsindelning, som av Konungens befallningshavande avgives, tillika innehålla uppgift å de val, som med anledning av jämkningen skola enligt tredje stycket företagas, ävensom å de landstingsmän och suppleanter, för vilka enligt fjärde stycket tjänstgöringstiden inskränkes.

## § 16.

Tjänstgöringstid för landstingsman och suppleant är, där han icke utsetts vid val, som ägt rum med anledning av bestämmelserna i § 2 mom. 7 andra och tredje styckena, mom. 8 andra stycket och mom. 9 tredje stycket, fyra år, räknade från och med den 1 september det år, då valet skett. Av de landstingsmän och suppleanter, vilka väljas första gången, efter det valkretsarnas indelning i grupper blivit jämlikt § 2 mom. 6 bestämd, skola dock, efter lottning, ena gruppens samtliga landstingsmän och suppleanter utträda den 31 augusti andra året efter valet. Lottningen anställs å lagtima landsting det år valet ägt rum.

Landstingsman och suppleant, som utsetts vid val jämlikt nyss åberopade bestämmelser i § 2 mom. 7, 8 och 9, äga tjänstgöra från och med den 1 september det år, då valet skett, och till utgången av tjänstgöringstiden för övriga, till samma valkretsgrupp hörande landstingsmän och suppleanter.

Rörande landstingsmans- och suppleantbefattnings upphörande i vissa fall tidigare än ovan sägs stadgas i § 2 mom. 7 andra och tredje styckena, mom. 8 tredje stycket och mom. 9 fjärde stycket.

§ 52.

Konungens befallningshavande beslutar om avkortning och avskrivning av landstingsmedel under de förutsättningar och i den ordning, som stadgas om avkortning av bevillning för inkomst av kapital eller arbete ävensom inkomst- och förmögenhetsskatt samt om avskrivning av restförda utskylder och avgifter till kronan.

§ 58.

---

2. Landstingets beslut, som i § 2 mom. 6, 7, 8 och 9 avses, skall delgivas Konungens befallningshavande, som kungör det till efterrättelse; dock att, därest beslutet avviker från vad för landstinget föreslagits och finnes därutinnan icke vara lagligen grundat, befallningshavanden har att hänskjuta frågan till Kungl. Maj:ts bestämmande.

---

Denna lag träder i kraft den 1 september 1914. De landstingsmän och suppleanter, vilka valts år 1912 för Brännkyrka och Nacka socknars samt Saltsjöbadens köpings valkrets och för Karesuando tingslags valkrets samt innevarande år för Arvidsjaur's tingslags valkrets, äga ej med sina befattningar fortfara längre än, de för förstnämnda två valkretsar valda till den 1 september 1914 och de för Arvidsjaur's tingslags valkrets utsedda till den 1 september 1916.

---

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 12 juni 1914.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,  
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,  
Statsråden HASSELROT,  
VON SYDOW,  
friherre BECK-FRIIS,  
STENBERG,  
LINNÉR,  
MÖRCKE,  
VENNERSTEN,  
WESTMAN,  
BROSTRÖM.

---

Departementschefen, statsrådet von Sydow anförde:

På förslag av Kungl. Maj:t antog 1913 års riksdag ett flertal ändrade bestämmelser i de särskilda kommunala författningarna. Även inom kamrarna väcktes vid samma riksdag olika frågor angående ändringar i berörda författningar, och ansågos åtskilliga av de sålunda väckta frågorna vara av den vikt, att riksdagen i skrivelser till Kungl. Maj:t anhöll om utredning av desamma samt om framläggande av de förslag, vartill dessa utredningar kunde giva anledning. Då emellertid nu pågående riksdag icke torde böra betungas med förslag, vilkas behandling utan större olägenhet kan anstå, anser jag mig böra nu framlägga allenast resultatet av de utredningar, som av riksdagen begärts angående dels kommunal skattskyldighet och rösträtt för arrendator

av jordbruksfastighet i stad dels inskränkning av tjänstgöringstiden för landstingsmän och deras suppleanter samt nyval i vissa fall vid jämkning i valkretsindelning. Båda dessa frågor gälla avhjälpande av missförhållanden, som måste anses bero på uppenbara bristfälligheter i gällande lagstiftning och vilka det är angeläget att snarast möjligt få undanröjda. Dessutom har jag ansett mig böra framlägga förslag till ändrad lydelse av § 52 i landstingsförordningen.

\* \* \*

Av de frågor, jag sålunda anser mig böra nu framlägga, upptager jag först till behandling frågan om kommunal skattskyldighet och rösträtt för arrendator av jordbruksfastighet i stad.

## I. Bestämmelser rörande kommunal skattskyldighet och rösträtt för arrendator av jordbruks- fastighet i stad.

1913: Motion  
A. K. nr 40  
av hr  
Beckman i  
Linköping  
och riks-  
dagens skri-  
velse nr 68.

Med anledning av en vid 1913 års riksdag inom andra kammaren väckt motion har riksdagen i skrivelse den 30 april 1913, nr 68, anhållit, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, på vad sätt sådana ändringar kunde göras i vederbörande kommunalförfattningar, att arrendator av för sig till beviljning taxerad jordbruksfastighet inom stadsjurisdiktionsområde tillerkändes rösträtt för fastigheten, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Till stöd för denna sin anhållan anför riksdagen i skrivelsen följande:

»Den kommunala rösträtten har enligt såväl kommunalförordningen för landet som förordningen om kommunalstyrelse i stad gjorts direkt beroende av skattskyldigheten till kommunen. Denna avhängighet yttrar sig dels i 8 resp. 9 §:s föreskrift därom, att endast den, som är förbunden att till kommunen betala skatt, äger rösträtt å kommunalstämma och allmän rådstuga, dels ock däruti att, på sätt § 11 i nämnda förordningar utvisar, röstvärdet för envar röstägande beräknas i förhållande till den sammanlagda inkomst, för vilken han är pliktig att erlägga kommunalutskylder.

Skattskyldigheten å sin sida regleras närmare genom §§ 57 och 58 i förordningen om kommunalstyrelse på landet samt § 57 i kommunalförordningen för stad. Vad särskilt beträffar skattskyldigheten för viss fastighet, så framgår av § 57 i förstnämnda förordning, att, därest fastighet på landet brukas av annan än ägaren, det är brukaren, som har att för densamma erlägga kommunalskatt.\*) I stad däremot, d. v. s. inom stadsjurisdiktionsområde, är jämlikt § 57 i kommunalförordningen för stad, jämförd med § 3 av samma förordning, jordägaren själv under alla förhållanden — följaktligen även för den händelse att fastigheten är upplåten åt annan — skattskyldig för fastigheten.

Av det nyss påpekade sambandet mellan rösträtt och skattskyldighet följer alltså, att på landet arrendatorn, men i stad jordägaren är röstberättigad för vederbörande fastighet. Detta utsäges ock direkt, vad förhållandet på lands-

\*) Det bör påpekas, att detta allenast gäller till beviljning för sig taxerad fastighet. Är del av dylik fastighet (såsom fallet exempelvis är vid alla »torpkontrakt») upplåten åt annan, utgöres skatten av huvudfastighetens ägare, resp. arrendator, vilken rösträtten då ock tillkommer.

bygden angår, i § 9 av kommunalförordningen för landet, där det heter, att »för fastighet, som innehaves av landbo eller arrendator, röstar innehavaren».

På samma sätt som enligt förordningen om kommunalstyrelse i stad är skattskyldighet och rösträtt för viss fastighet reglerad i den särskilda kommunalförfattningen för Stockholm.

I kommunallagskommitténs betänkande av år 1859 finnes intet skäl direkt angivet för den olika regleringen av arrendators skattskyldighet och rösträtt i stad och inom landskommun. Enligt 1843 års sockenstämmoförordning, vilken gällde för såväl land som stad, var rösträtten förbehållen fastighetens ägare, såvida denne bodde inom församlingen eller eljest i kontraktet betingat sig sagda rätt. Emellertid uttalade kommunallagskommittéerna i motiveringen till kommunalförordningen för landet en del betänkligheter mot en dylik ordning, enligt vilken rösträtten regelmässigt tillkom jordägaren. Enär uti en del lantkommuner äganderätten till all jord och fastighet vore eller kunde bli på några få händer fördelad eller till och med kunde sammanfalla i en enda hand, skulle nämligen berörda ordning kunna leda till åtskilliga för kommunalväsendet högst ofördelaktiga följder. På grund härav föreslogs för lantkommunernas del övergång till det nu gällande systemet. Givetvis voro i detta avseende de faktiska förhållandena i stad sådana, att de ej gävo anledning till några motsvarande betänkligheter. Den förutvarande ordningen blev därför här utan någon motivering bibehållen. Vid förslagets behandling i riksdagen uttalade sig emellertid åtminstone ett stånd, borgarståndet, för införande jämväl för stads vidkommande av den för landsbygdens del ifrågasatta regel. Detta uttalande föranledde dock ej något resultat vid förordningarnas utfärdande.

Givetvis är det intet, som hindrar, att genom mellan jordägare och arrendator (i arrendeavtalet eller eljest) träffad privat överenskommelse skattskyldigheten *parterna emellan* regleras på annat än ovan angivet sätt. Liksom det på landet är tillåtet, att jordägaren i förhållande till arrendatorn förpliktat sig att återgälda denne de skatter, som honom för fastigheten påföras, på samma sätt kan ock i stad arrendatorn ikläda sig en liknande förbindelse gentemot jordägaren. Ett dylikt åtagande medför uppenbarligen, att det blir i förra fallet jordägaren och i det senare arrendatorn, som i sista hand får bära skatten. Men förbindelsen kan enligt gällande rätt aldrig få annat än privaträttslig verkan. Detta innebär för det här föreliggande spörsmålet den viktiga konsekvensen, att en sådan privaträttslig överflyttning av skattebördan ej under några förhållanden kan medföra ändring i den fastslagna fördelningen av den kommunala rösträtten. Ej heller kan en direkt på rösträtten syftande överenskommelse mellan jordägare och arrendator föranleda någon omkastning härutinnan. Rösträtten tillkommer med andra ord på landet städse arrendatorn, i stad städse jordägaren.

Kommunalförordningarna omfatta sålunda uppenbarligen den grundsatsen, att den, som enligt *legala stadganden* har att svara för fastighetens kommunalutskyller, också skall äga rösträtten för fastigheten.

I sagda regel för rösträttens fördelning har emellertid, vad förhållandena i stad angår, en viktig modifikation inträtt genom lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907, vilken lag beträffande fastigheter inom stads jurisdiktionsområde gäller generellt för hela riket, alltså även för Norrland och Dalarna. Angivna lag stadgar nämligen i sin 23 §, att »arrendatorn ansvarar för all skatt och annan allmän tunga, som för fastigheten utgår och enligt lag åligger jordägaren, dock med undantag för bevilling». I motiveringen till nämnda para-

graf yttrade lagberedningen, att av de för en fastighet utgående skatter skulle, då fastigheten vore utarrenderad, redan enligt gällande lagstiftning de s. k. kommunalutskylderna omedelbart påföras arrendatorn. Man synes härvid hava förbi-sett, att så var förhållandet endast inom lantkommun, men ej för stads vidkommande. Visserligen möter enligt berörda lag intet hinder, att jordägaren genom överenskommelse med arrendatorn åtager sig att erlägga skatten. Saknas emellertid en dylik avtalsmässig reglering, så är det numera, d. v. s. vid arrenden, som blivit ingångna efter den 1 januari 1908, arrendatorn, som jämväl i stad på grund av *legala stadganden* är skyldig utgöra kommunalutskylderna, ehuru jordägaren enligt kommunalförordningen för stad städse äger rösträtten för fastigheten.

Då den kommunala rösträtten är baserad på skatteplikten till kommunen, bör det givetvis i största möjliga utsträckning söras för att den, som i verkligheten erlägger kommunalutskylderna, också i gengäld härvid äger utöva rösträtten. Därest det skulle visa sig vara en i arrendekontrakt i stad vanlig företeelse, att skattebördan genom avtal mellan jordägare och arrendator överflyttades på den senare, kunde följaktligen redan den på sådant sätt uppkomna oemotsvarigheten mellan skattskyldighet och rösträtt icke utan fog betraktas såsom ett missförhållande. Här skulle det dock från principiell synpunkt kunna genmålås, att icke mer i detta än i andra fall hänsyn borde tagas till en mellan parterna träffad överenskommelse. En dylik invändning äger emellertid ej giltighet, då det är fråga om arrenden, som tillkommit efter det 1907 års nyttjanderättslag trätt i kraft. Att i sådana fall — där vid arrendeavtalets tystnad skatteplikten likväl på grund av lagens stadganden ligger å arrendatorn, ehuru han saknar rösträtten — en uppenbar oegentlighet förefinnes, vilken tillika står i strid med kommunalförordningarnas anda och mening, torde vara ovedersägligt.

Emellertid förorsakar den nuvarande ordningen understundom än mer påfallande missförhållanden, vilka bestå däri, att arrendator rent av kan komma att förlora den kommunala rösträtt, som han förut ägt. Detta inträffar i de av motiönären åberopade fall, då ett område, som förut tillhört en lantkommun, vid inkorporering införlivas med stad. Att härvid en förlust av rösträtt kan inträffa, beror av den olikhet, som i fråga om skattskyldighet och rösträtt för jordbruksfastighet råder mellan de för land och de för stad gällande föreskrifter. Före inkorporeringen åligger det arrendatorn av en viss fastighet på grund av stadgandena i kommunalförordningen för landet att utgöra kommunalskatten för fastigheten. Som en konsekvens härav äger han ock rösträtten för densamma. I och med inkorporeringen övergår, när kommunalförordningen för stad blir å området tillämplig, enligt nämnda förordning skattskyldigheten och jämte den rösträtten på jordägaren. Om nu i arrendeavtalet, såsom vanligen torde förekomma, finnes stadgat, att arrendatorn har att svara för å fastigheten vilande skatter, eller om, även för den händelse, att så ej är fallet, arrendeavtalet är ingånget efter det 1907 års nyttjanderättslag trädde i kraft, får arrendatorn alltjämt i sista hand betala skatten, visserligen ej längre till följd av kommunalförordningens föreskrift, utan i förra fallet på grund av arrendeavtalets innehåll, och i det senare i kraft av legala bestämmelser, nämligen nyttjanderättslagens 23 §. I bägge fallen mister arrendatorn sin rösträtt utan något som helst vederlag. Detsamma torde väl ock bliva händelsen i det tredje tänkbara fallet, vilket skulle omfatta sådana arrendeavtal, som å ena sidan äro träffade före den 1 januari 1908 och å den andra ej innehålla någon privaträttslig reglering av skattebördan. Att vid dylika arrenden genom inkorporeringen skattskyldigheten skulle övervältras på jordägaren, utan att han med



utsikt till framgång skulle äga att i skadeståndsväg vända sig mot arrendatorn, är väl knappast troligt. Däremot kan arrendatorn under inga omständigheter göra anspråk på rösträtten.

Att den förlust av rösträtt, som under nyss angivna omständigheter vid inkorporering städse med nödvändighet måste drabba alla arrendatorer av inom området belägna, för sig till beviljning taxerade fastigheter, måste betraktas såsom ett allvarligt missförhållande, ligger enligt riksdagens mening i öppen dag.

Till belysande av frågans praktiska betydelse har konstitutionsutskottet meddelat följande till utskottets kännedom komna upplysningar. — Inom den med *Stockholms* stad nyligen inkorporerade Brännkyrka socken finnas sju arrendatorer. — I *Göteborg* finnas 131 jordbruksegendomar eller egendomar i egentlig mening, som äro utarrenderade och för sig till beviljning taxerade. — Inom *Hälsingborgs* stads område är antalet dylika fastigheter 82, därav 70 ägas av staden, samt antalet arrendatorer å dessa egendomar 52. — Till *Linköpings* stad höra 68 utarrenderade, särskilt taxerade jordbruksegendomar. Genom S:kt Lars sockens inkorporering år 1911 förlorade 63 arrendatorer sin rösträtt. — Antalet utarrenderade, för sig till beviljning taxerade fastigheter var inom *Eskilstuna* stad vid 1913 års ingång 48. Till följd av Fors' och Klosters socknars inkorporering mistade 22 arrendatorer dem förut tillkommande kommunal rösträtt. — Inom *Gävle* stad torde finnas 98 fastigheter av här omhandlad art, därav 4 tillhöra inkorporerat område. I flera fall arrenderar emellertid samma person mer än en av berörda fastigheter, som utgöras av större eller mindre vretar, vadan antalet arrendatorer endast är 45. — Vad *Trelleborg* beträffar förekomma därstädes 35—40 utarrenderade, för sig taxerade egendomar. Genom den 1 januari 1908 skedd inkorporering torde 25—30 arrendatorer hava förlorat sin rösträtt. — I *Malmö* finnas 16 utarrenderade, särskilt taxerade egendomar. Tre arrendatorer gingo vid år 1911 verkställd inkorporering sin rösträtt förlustiga. — Från *Norrköping* uppgivas 3 fastigheter av ifrågavarande slag, från *Borås* 11. — Från *Skara* meddelas, att »22 sådana arrendatorer», som i skrivelsen avses, finnas, samt att någon inkorporering på senare tid ej ägt rum. — I *Filipstad* är antalet utarrenderade, särskilt taxerade egendomar 12, i *Falun* finnes ingen dylik fastighet. — Antalet arrendatorer av jordbruksfastigheter är i *Sala* fem, likaså i *Hedemora*. — I *Norr-tälje* förekommer ingen arrendator.

Med hänsyn tagen ej mindre till de betänkligheter, som från principiell synpunkt kunna resas mot den nuvarande regleringen av arrendators rösträtt i stad, än även till den praktiska betydelse, det förevarande spörsmålet, efter vad nyssintagna uppgifter giva vid handen, måste finnas äga, har riksdagen ansett, att en förändring är av behovet påkallad. Att en dylik förändring bör omfatta skattskyldighet och rösträtt för jordbruksfastighet inom stads jurisdiktion i allmänhet och ej allenast hava avseende på områden, som redan hava inkorporerats eller framdeles varda inkorporerade med stad, synes riksdagen självfallet. Enär förhållandena i Stockholm i förevarande avseende äro lika med de i andra städer rådande, bör också givetvis den ifrågasatta omregleringen, därest den överhuvud taget kommer till stånd, genomföras jämväl i den för nämnda stad gällande kommunalförordning.

När det då blir frågan om, i vilken riktning en eventuell förändring bör gå, ligger naturligen den utvägen närmast till hands att omreglera förhållandena — såväl skattskyldighet som rösträtt — i stad till likhet med vad som gäller på landet.

Härigenom vinnes först och främst den fördelen, att den rådande dualismen mellan land och stad försvinner, vilket för blivande inkorporeringar har den största betydelse.

Överhuvud taget torde tillräckligt vägande skäl för den ifrågavarande olikformigheten näppeligen kunna anföras. I och för sig måste det förefalla egenomligt, att en jordbruksfastighet i här omhandlade avseende behandlas olika alltefter den rent yttre omständigheten, om fastigheten är belägen utom eller inom stads jurisdiktionsområde. Såsom ovan visats, blev ej heller vid kommunalförordningarnas tillkomst något skäl för en dylik skiljaktighet angivet. Mähända skulle dock till förmån för den gällande ordningen kunna anföras, att en fastighets belägenhet i närheten av ett bebyggt stadsområde ger åt densamma, såsom tomplats betraktad, ett väsentligen högre värde, än den enbart ur jordbrukssynpunkt skulle äga, vadan det i ett dylikt fall vore obilligt, om kommunalskatten lades å arrendatorn. Häremot torde det likväl kunna erinras, dels att nämnda högre värde allenast kan tillkomma en fastighet, som ligger så nära stadens bebyggda del, att dess eget utnyttjande såsom byggnadsplats inom eu icke alltför avlägsen framtid kan komma i fråga, dels ock att vad skattskyldigheten beträffar, givetvis intet hinder möter, att denna till större eller mindre del genom privat överenskommelse övertages av jordägaren. Att en dylik utväg med fördel kan anlitas, framgår därav, att, enligt vad riksdagen förspott, densamma redan i stor utsträckning tillämpas av Stockholms stad i fråga om de staden tillhöriga, i dess närhet belägna och utarrenderade fastigheter. Då dessa fastigheter till avsevärd del äro belägna inom lantkommuner, där rösträtten för fastigheterna följaktligen utövas av vederbörande arrendatorer, föreligger här ett fullt analogt förhållande. Mähända kunde ock berörda olägenhet i viss mån undanröjas, därest den ifrågasatta likformigheten mellan land och stad utsträcktes att omfatta allenast stads icke planlagda område.

Genom den ovan avsedda omläggningen skulle i stort sett »jordbruksfastighet», till skillnad från »annan fastighet», komma att i skatte- och rösträttshänseende behandlas lika, oavsett dess belägenhet inom eller utom stads jurisdiktion. Riksdagen vill i detta sammanhang framhålla, att sagda indelning av fastigheterna i »jordbruksfastighet» och »annan fastighet» ej blott återfinnes i bevillningsförordningen utan ock användes i kommunalförfattningarna, jämväl i kommunalförordningen för stad samt förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, såsom framgår av 57 respektive 40 § i dessa författningar. Härav synes, att även inom stads jurisdiktionsområde de befintliga fastigheterna redan äro uppdelade på »jordbruksfastigheter» och »andra fastigheter», och att förty några praktiska svårigheter ej böra möta för en övergång för stads vidkommande till ovan ifrågasatta ordning.

Emellertid är det uppenbart, att vid en omreglering av antydd art betänkligheter måste möta emot att utan vidare göra de eventuella nya bestämmelserna tillämpliga på redan bestående arrendeförhållanden. I detta hänseende må framhållas, att det, med fäst avseende närmast å rösträtten, mähända ej utan fog kan anses mindre riktigt att under löpande arrendetid beröva en jordägare den rösträtt, på vilken han vid arrendeavtalets ingång gjort sig räkning.

Allvarligare äro dock de betänkligheter, som framträda ur synpunkten av skattskyldighetens omflyttning. Det är nämligen uppenbart, att det ej är skäligt, att i sådana fall, då skatten för närvarande faktiskt betalas av jordägaren, under arrendeperioden övervälta skattebördan på arrendatorn, varigenom skulle tillskyndas denne en ökad ekonomisk tunga. Visserligen är det sant, att såsom av den före-

gående utredningen torde framgå, skattskyldigheten redan med gällande bestämmelser i många, kanske de flesta fall, i realiteten åligger arrendatorn. Detta inträffar nämligen, dels då skattebördan genom privat överenskommelse överflyttats på arrendatorn, dels ock där, vid saknad av avtalsmässiga föreskrifter, arrendavtalet är ingånget efter den 1 januari 1908. Det måste dock ihågkommas, att i båda dessa fall det är fråga om en privaträttslig reglering, vilket innebär, att arrendatorns förpliktelse gäller endast gentemot jordägaren, men ej gentemot det allmänna. Den ifrågasatta ändringen i kommunalförordningen för stad skulle däremot föranleda, att arrendatorn bleve direkt förpliktad i förhållande till kommunen. Dessutom återstå i alla händelser de arrendekontrakt, som å ena sidan blivit ingångna före den 1 januari 1908 och å den andra sakna privaträttsliga bestämmelser i förevarande hänseende. I sådana fall skulle det väl näppeligen kunna försvaras, om den föreslagna skatteöverflyttningen utan vidare sattes i tillämpning.

Då följaktligen en del övergångsbestämmelser under alla omständigheter torde bliva nödvändiga, därest den ifrågasatta omregleringen skall komma till stånd, ligger naturligen den tanken nära till hands, att hela frågan måhända helst borde uppskjutas för att finna sin lösning först i samband med den förestående kommunalskattereformen, vilken för övrigt möjligen skulle kunna komma att omlägga den kommunala skattskyldigheten efter sådana principer, att här avhandlade spörsmål av sig själv löstes. Riksdagen har ej förbisett denna möjlighet, men vid övervägande av frågans vikt dock ansett, att densamma utan avvaktande av denna reform redan nu bör hänskjutas till Eders Kungl. Maj:ts prövning.»

Genom nådig remiss har statistiska centralbyrån anbefallts att, efter vederbörande stadsmyndigheters hörande, avgiva utlåtande över riksdagens förevarande framställning.

*Infordrade  
yttranden och  
statistisk  
utredning.*

För vinnande av kännedom, dels i vad omfattning utarrendering av jordbruksfastigheter förekomme i städerna, och dels om den ställning fastigheternas ägare och arrendatorer för närvarande såväl författningsenligt som i verkligheten innehade i fråga om skattskyldighet till kommunen och rösträtt i dess angelägenheter för dessa fastigheter, har statistiska centralbyrån från alla städer i riket infordrat uppgifter enligt särskilt upprättat formulär rörande varje enligt 1913 års mantalslängd eller eljest kända förhållanden utarrenderad och av samma års taxeringsnämnd särskilt taxeringsvärde åsatt jordbruksfastighet inom stadsområdet. Rörande den av statistiska centralbyrån med ledning av dessa uppgifter verkställda utredningen ävensom beträffande huvudsakliga innehållet av de till statistiska centralbyrån inkomna utlåtanden hänvisas till statistiska centralbyråns utlåtande med därtill hörande tabell<sup>1)</sup>.

I detta sammanhang torde endast böra framhållas, att enligt berörda utredning antalet utarrenderade fastigheter uppgår till 1,772,

<sup>1)</sup> Se bilaga I med därtill hörande tabell, bilaga II.

varav 1,066 tillhöra städerna själva, 21 staten samt 685 enskilda personer, stärbhus, bolag, menigheter o. d. Nyare arrendeavtal d. v. s. arrendeavtal, å vilka lagen den 14 juni 1907 angående nyttjanderätt till fast egendom äger tillämpning, gälla i fråga om 1,063 fastigheter, av vilka 525 tillhöra städerna eller staten och 538 enskilda, medan äldre arrendeavtal gälla 709 fastigheter, av vilka 562 tillhöra städerna eller staten och 147 enskilda. Genom särskild överenskommelse har för ej mindre än 78.8 % av de enligt äldre arrendeavtal utarrenderade fastigheter arrendatorn åtagit sig att svara för kommunalutskylderna, medan för endast 8.4 % av de enligt nyare arrendeavtal utarrenderade fastigheter jordägaren åtagit sig att svara för samma utskylder. På grund av arrendeavtalet är således arrendatorn i förhållande till jordägaren pliktig att svara för kommunalutskylderna för 86.5 % av samtliga utarrenderade fastigheter. Med avseende å den verkan, den ifrågasatta reformen skulle medföra, anför vidare statistiska centralbyrån, att av de 523 enskilda jordägarna 376 äro av annan anledning röstberättigade och skulle således ej genom en generell reform förlora all rösträtt inom kommunen samt att av 1,299 arrendatorer 785 redan äro på grund av påförd bevillning röstberättigade. Slutligen påpekar statistiska centralbyrån, att, ehuru enligt kommunalförordningen för stad stadsutskylderna för en bevillningstaxerad fastighet alltid skola påföras ägaren, utskylderna i stor utsträckning debiterats arrendatorerna och att de senare dels med anledning därav dels ock på den grund, att jordägaren överlätit sin rösträtt å arrendatorn, uppförts som röstberättigade i röstlängden.

I fråga om statistiska centralbyråns eget yttrande och förslag i ämnet hänvisas till dess såsom särskild bilaga vidfogade utlåtande<sup>1)</sup>.

**Departements-  
chefens  
yttrande.**

Därest inom landskommun fast egendom är upplåten på arrende, skola, enligt de i *förordningen om kommunalstyrelse på landet* givna bestämmelser, de å fastigheten belöpande kommunalutskylder påföras arrendatorn, och äger denne jämväl utöva den kommunala rösträtten för fastigheten. Även om arrendeavtalet innehåller förbehåll om att jordägaren skall svara för nämnda utskylder, medför detta förhållande icke rubbning i arrendatorns förpliktelse att i förhållande till kommunen ansvara för desamma eller i hans rätt att rösta för fastigheten. Däremot innehåller *förordningen om kommunalstyrelse i stad* icke för det fall, att fastighet är utarrenderad, något undantag från regeln, att kommunal-

<sup>1)</sup> Se bilaga I.

utskylder för fastighet skola påföras ägaren av densamma och att denne skall utöva rösträtt för fastigheten. Om ock arrendeavtalet stadgar förpliktelse för arrendatorn att erlægga nämnda utskylder, kommer dock ägaren i åtnjutande av den mot nämnda utskylder svarande kommunala rösträtten. Oavsett arrendeavtalets innehåll utövar således på landet alltid arrendatorn, i stad alltid ägaren rösträtt för utarrenderad fastighet.

I 1843 års sockenstämmoförordning, vilken gällde såväl landsbygden som städerna med undantag av Stockholm, tillkom rätten att deltaga i sockenstämmas överläggningar och beslut en var ägare till eller innehavare av skattlagd fastighet samt arrendator eller brukare därav, såvida icke ägaren bodde inom församlingen eller i annat fall i kontraktet förbehållit sig nämnda rätt. Det förslag till nu gällande kommunalförordningar, som år 1859 avgavs av den för utarbetande av nya kommunalförfattningar särskilt förordnade kommitté, upptog däremot den nuvarande bestämmelsen om kommunal skatteplikt och rösträtt för arrendator på landet. Kommittén anförde beträffande nämnda bestämmelse, att kommittén kommit till den övertygelsen, att ett förbehåll om rösträtt för fastighetsägaren varken genom lag eller kontrakt borde medgivas. Uti kommuner, där äganderätten till all jord och fastighet vore, eller till följd av egendomsköpens frihet bleve på några få händer fördelad, eller till och med sammanföle uti en enda hand, skulle ett sådant förbehåll leda till många för kommunalväsendet högst ofördelaktiga följder. Kommittén framhöll vidare, att därest hela kommunalmyndigheten sammanföle uti en eller några få personers hand, skulle de många på kommunens särskilda lägenheter boende arrendatorer och landbor få nöjas åt vad den ende eller de få ägarna funne gott att i kommunens gemensamma angelägenheter göra eller underlåta. En så beskaffad patriarkalisk ordning stode ej i överensstämmelse med kommunalfrihetens princip uti det konstitutionella samhället; den kunde ock lätteligen komma att på de övriga medlemmarna av kommunen utöva en förlamande och förtryckande inverkan och återhålla all nyttig kommunal företagsamhet, och detta så mycket lättare, om ägarna, boende utom kommunen, för densamma ej kände annat intresse än ranteuppbördens.

Däremot innehöll 1859 års kommunallagförslag icke någon bestämmelse om skatteplikt och rösträtt för arrendator av annans jord i stad. Överhuvud synes kommittén icke hava ägnat frågan om sådan arrendators ställning i rösträttshänseende särskild uppmärksamhet. Detta har naturligen sin förklaring i den långt mindre betydelse, arrendeförhållandet äger i städerna än på landsbygden. I varje fall

har kommittén icke angivit någon grund, varför kommittén icke för städernas del låtit ett arrendeavtal medföra överflyttning av den kommunala skatteplikten och rösträtten från jordägaren till arrendatorn. Även om de sociala skäl, kommittén anfört för arrendatorernas rösträtt inom landskommun, icke gälla i fråga om stadskommunerna, medför å andra sidan den omständigheten, att en arrenderad fastighet är belägen inom stads område, icke i och för sig någon sådan olikhet i arrendatorns faktiska ställning, som kan föranleda till skillnad i förevarande hänseende mellan stad och landskommun. Någon annan grund för en sådan skillnad torde ej heller kunna påvisas.

Kommunalförordningens för landet stadgande därom, att å utarrenderad fast egendom belöpande kommunalutskylder skola påföras arrendatorn, medförde naturligen, att jordägaren och arrendatorn kommo att, vid arrendets avtalsmässiga reglering, i allmänhet utgå från att arrendatorn skulle svara för nämnda utskylder. Vanligen intogs i arrendeavtalet uttrycklig bestämmelse därom och i de fall, då uttrycklig bestämmelse i förevarande hänseende saknades, måste kontrahenterna i regel anses hava utan vidare förutsatt, att arrendatorn skulle hava berörda skyldighet. Liknande reglering av den kommunala skattskyldigheten kom, såsom naturligt är, att äga rum jämväl i de relativt fåtaliga avtalen om arrende av jord inom stads område, såsom ock framgår av statistiska centralbyråns utredning i ämnet. Detta sammanhänger därmed att, på sätt lagberedningen i motiven till lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 framhåller, den uppfattningen så småningom blivit rådande, att arrendatorn borde, med undantag för den s. k. allmänna bevillningen, vidkännas de skatter och onera, som för fastigheten åläge jordägaren. Denna uppfattning har kommit till uttryck i 2 kap. 23 § nämnda lag, vilken paragraf, för det fall att arrendeavtalet icke innehåller annan bestämmelse, föreskriver, att arrendatorn skall ansvara för all skatt och annan allmän tunga, som för fastigheten utgår och enligt lag åligger jordägaren, med undantag för bevillning.

Genom detta stadgande, vilket gäller arrende av jord såväl i stad som på landet, har sålunda såsom regel fastslagits, att arrendator av fastighet i stad skall på grund av arrendet vara förpliktad att, i likhet med arrendator av fastighet på landet, svara för de å fastigheten belöpande kommunalutskylder. Vid sådant förhållande måste numera, såsom riksdagen framhållit, den skillnad, som i fråga om utskyldernas påförande och den kommunala rösträttens utövande föreligger mellan stad och land — en skillnad, för vilken som nämnts särskild grund icke torde kunna påvisas — synas än mera stötande. För den enskilde

blir, såsom riksdagen jämväl påpekat, denna skillnad särskilt kännbar, då landskommuner eller delar av landskommuner — såsom ju på senare tid i stor utsträckning ägt rum — inkorporeras med stadssamhällen och den inom landskommunen kommunalt röstberättigade arrendatorn plötsligt ser sig berövad sin kommunala rösträtt, medan hans förpliktelser i fråga om de kommunala utskylderna i förhållande till jordägaren ej rubbas genom inkorporeringen.

Med hänsyn till det anförda anser jag, i likhet med riksdagen, sådana ändringar böra vidtagas i vederbörande kommunalförfattningar, att arrendator av fastighet i stad, i likhet med arrendator av fastighet på landet, tillerkännes kommunal rösträtt för den arrenderade fastigheten.

För att kommunal rösträtt skall kunna beredas arrendator av fastighet i stad, måste den kommunala skattskyldigheten för fastigheten åläggas honom. Den kommunala skattskyldighetens överflyttande från jordägaren till arrendatorn torde icke möta några betänkligheter. Därigenom förlorar visserligen staden den större säkerhet för utskyldernas utbekommande, som för närvarande tillkommer staden därigenom, att den har att hålla sig till ägaren av den fasta egendomen, men denna minskning i säkerhet torde så mycket mindre böra tillmätas någon betydelse, som landskommunerna, inom vilka arrende av jord naturligen i långt större omfattning förekommer än i städerna, sedan kommunallagarnas tillkomst varit hänvisade uteslutande till arrendatorernas egen skatteförmåga, utan att, såvitt känt, olägenheter därav försports. Då ifrågavarande kommunalutskylder skola beräknas med ledning av det fastigheten åsatta taxeringsvärde, följer därav, att kommunalutskylder kunna påföras arrendator endast för det fall, att arrendeavtalet avser en till bevillning för sig taxerad fastighet. För det fall, att arrendeavtalet avser endast ett visst mindre område av en sådan fastighet, torde kommunalutskylder för hela fastigheten böra påföras ägaren, enär i sådant fall grund för en fördelning av utskylderna mellan ägaren och arrendatorn saknas.

Emellertid torde, på sätt riksdagen framhållit, vid arrende av särskilt taxerad fastighet i stad icke lämpligen den kommunala skattskyldigheten kunna undantagslöst åläggas arrendatorn. Vid taxering av jord inom stadsområde måste naturligen i allmänhet i större eller mindre grad hänsyn tagas, ej endast till jordens brukningsvärde, utan även till det värde, jorden måste anses på grund av dess läge äga med hänsyn till möjligheten av dess framtida användning, exempelvis till tomter. I fall, då detta värde mångdubbelt överstiger jordens brukningsvärde, kan det ej vara lämpligt att ålägga brukaren att svara för

de med hänsyn till förstnämnda värde kanske högst betydande kommunalutskylderna. Detta torde i väsentlig mån kunna undvikas, därest man, på sätt riksdagen föreslagit, inskränker nu ifrågavarande reform till att avse arrendator av jordbruksfastighet i stad. Om en stadsfastighet fortfarande bibehållit karaktären av jordbruksfastighet, torde densamma i regel vara belägen tämligen långt ut mot gränsen av stadens område och ej ännu hava rönt avsevärdare inverkan av den värdestegring, den närmare staden belägna jorden ofta undergått. Att, på sätt jämväl ifrågasatts, vinna ovanberörda syfte genom att begränsa reformen till att avse allenast arrendator av fastighet utom stadsplanlagda område skulle, såsom statistiska centralbyrån framhållit, dels stöta på praktiska svårigheter, då i stor omtattning delar av samma fastighet falla utom och inom nämnda område, dels och medföra, att vid utvidgning av stadsplanen enahanda olägenheter kunde komma att uppstå som för närvarande vid inkorporeringar. Däremot anknyter sig begränsningen till jordbruksfastigheter på ett naturligt sätt till den i beskattningshänseende befintliga skillnaden mellan jordbruksfastighet och annan fastighet. Skulle i undantagsfall en jordbruksfastighet hava ett sådant läge, att dess taxeringsvärde på grund därav undergått väsentlig stegring, torde vederbörande arrendatorer och jordägare kunna utan allt för stora svårigheter träffa för arrendatorn betryggande avtal rörande det slutliga ansvaret för kommunalutskylderna. Jag anser därför lämpligt, att, därest till allmän bevillning särskilt taxerad jordbruksfastighet i stad är upplåten på arrende, de på fastigheten belöpande kommunalutskylder påföras arrendatorn samt att den kommunala rösträtten för sådan fastighet alltså må utövas av denne.

Särskild hänsyn torde ej böra tagas till de fall, då jordägaren genom avtal åtager sig att svara för kommunalutskylderna. Ett sådant avtal lär alltjämt böra tillerkännas endast privaträttslig verkan. I likhet med vad som redan gäller i fråga om landsbygden torde således kommunalutskylderna för den arrenderade fastigheten böra påföras arrendatorn och den kommunala rösträtten för densamma utövas av honom även för det fall, att jordägaren enligt arrendeavtalet åtagit sig att svara för berörda utskylder.

Såsom statistiska centralbyrån påpekat, råder för närvarande osäkerhet om, huru städernas egna utarrenderade fastigheter böra behandlas med avseende å den kommunala beskattningen, och förfares härutinnan olika i rikets särskilda städer. Ett överflyttande i lagstiftningen av skattskyldigheten å arrendatorn skulle naturligen medföra, att kommunalutskylder bleve jämväl städernas egna fastigheter påförda. Vad där-



emot angår staten tillhöriga fastigheter, komme fortfarande kommunalutskylder ej att påföras desamma, enär bevillning för dem ej utgår. Emellertid skall arrendator av sådan fastighet erlægga bevillning såsom för inkomst av arbete för sin inkomst av arrendet av fastigheten. På denna grund påföras kommunala utskylder arrendatorn, om berörda inkomst uppnår existensminimum, och kommer han i sådant fall i åtnjutande av kommunal rösträtt. Någon ändring för nämnda arrendatorers del i hithörande förhållanden torde ej i detta sammanhang böra ifrågasättas.

Att omedelbart bringa härövan föreslagna reform till tillämpning å samtliga bestående arrendeförhållanden torde emellertid knappast vara möjligt. En överflyttning av den kommunala skattskyldigheten från jordägaren till arrendatorn utan hänsyn till den avtalsmässiga regleringen av berörda skattskyldighet skulle uppenbarligen kunna utsätta arrendatorn för förlust. Det torde därför vara nödvändigt att undersöka, i vilka fall en sådan överflyttning icke kan anses ingripa störande i kontrahenternas inbördes rättsförhållande. Om arrendeavtalet slutits, sedan 1907 års lag om nyttjanderätt till fast egendom trätt i kraft, samt avtalet saknar förbehåll om förpliktelse för jordägaren att svara för de å den utarrenderade egendomen belöpande kommunalutskylder, skall, såsom ovan framhållits, enligt i nämnda lag givna bestämmelser arrendatorn svara för berörda utskylder. Att för sådant fall låta stadgandet, att kommunalutskylderna skola påföras arrendatorn, träda i tillämpning, lärer väl icke kunna anses i någon mån kränka någonsdera kontrahentens rätt. Däremot synas mig betänkligheter möta mot att, på sätt statistiska centralbyrån föreslagit, låta berörda stadgande tillämpas i det fall, att arrendeavtalet visserligen slutits, efter det 1907 års nyttjanderättslag trätt i kraft, men jordägaren enligt avtalet åtagit sig att svara för de å fastigheten belöpande kommunalutskylder. Detta skulle i realiteten innebära, att arrendatorn genom en lagändring förpliktades att, trots avtalets bestämmelser, i förhållande till kommunen svara för nämnda utskylder, om ock med rätt för honom att för utskylderna kräva gottgörelse av jordägaren. En sådan ställning skulle emellertid kunna medföra vådor för arrendatorn, då tänkbart är, att möjligheten att innehålla arrendeavgiften icke skulle medföra tillräcklig säkerhet för arrendatorn med hänsyn dels till det ovan påpekade förhållandet, att kommunalutskylderna kunna på grund av andra omständigheter än fastighetens brukningsvärde hava en betydande storlek, måhända vara större än arrendeavgiften, dels ock till de bestämmelser, som kunna

förekomma rörande arrendeavgiftens förfallotid. Då även i övrigt skattskyldighetens överflyttande i detta fall från jordägaren å arrendatorn kan medföra rubbningar i rättsförhållandet dem emellan, anser jag mig icke böra framlägga förslag därom. Enligt statistiska centralbyråns utredning innehåller endast 8.4 % av de arrendeavtal, å vilka 1907 års nyttjanderättslag äger tillämpning, förbehåll om skyldighet för fastighetsägaren att svara för kommunalutskylderna, och kommer således ett undantagande av de enligt berörda avtal reglerade arrendeförhållanden från förevarande reform icke att medföra en avsevärdare inskränkning i densamma tillämpning.

Däremot synes det mig, som om det skulle medföra en obehörlig begränsning av reformens räckvidd, om man, på sätt statistiska centralbyrån hemställt, under inga omständigheter låte reformen äga tillämpning å de arrendeförhållanden, som äro reglerade genom äldre avtal, d. v. s. avtal, å vilka bestämmelsen i 2 kap. 23 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom icke är tillämplig. I fråga om dessa äldre avtal är det uppenbart, att i de fall, då jordägaren och arrendatorn vid avtalets avslutande utgått därifrån, att jordägaren skulle, på sätt förordningen om kommunalstyrelse i stad innehöller, svara för de å egendomen belöpande kommunalutskylder, det av samma skäl, som anförts i fråga om nyare avtal, i vilka förbehåll finnes om skyldighet för jordägaren att svara för kommunalutskylderna, icke är möjligt att genom en förändrad lagstiftning ålägga arrendatorn en sådan skyldighet; och bör i sådana fall jordägaren bibehållas vid sin skatteplikt och därmed vid sin rösträtt. Å andra sidan bör, såsom riksdagen framhållit, i största möjliga utsträckning sörijas för, att den, som i verkligheten erlägger de å en fastighet belöpande kommunalutskylder, också kommer i åtnjutande av den mot utskylderna svarande kommunala rösträtten. Om enligt äldre avtal arrendatorn åtagit sig att svara för nämnda utskylder, anser jag därför, att dessa utskylder böra påföras honom och rösträtt sålunda tilläggas honom. Då enligt statistiska centralbyråns utredning ett sådant åtagande föreligger i fråga om ej mindre än 78.8 procent av samtliga äldre avtal, är en utsträckning av reformen till dessa avtal av en väsentlig praktisk betydelse.

Slutligen vill jag framhålla, att det kan tänkas, att enligt arrendeavtalet jordägaren skall svara för endast en del av de å fastigheten belöpande kommunalutskylder. Då vid utskyldernas debitering en fördelning i sådant fall av dessa mellan jordägaren och arrendatorn icke lämpligen kan äga rum, torde detta fall böra likställas med det, då jordägaren enligt avtalet skall svara för utskyldernas hela belopp. I

fråga om bestående arrendeförhållanden medför således en sådan avtalsmässig reglering av skattskyldigheten, att kommunalutskylderna i sin helhet fortfarande skola påföras jordägaren.

I de fall, då det föreslagna stadgandet om den kommunala skattskyldighetens överflyttning från jordägaren å arrendatorn träder i tillämpning å bestående arrendeförhållanden, kommer den kommunala rösträtten att under löpande arrendetid överflyttas från den förre till den senare. Jordägaren kommer således att berövas den rösträtt, som han vid upplåtelsen beräknat bibehålla. Detta förhållande anser jag dock icke vara av beskaffenhet att medföra allvarligare betänkligheter, då den kommunala rösträttens bibehållande säkerligen ej kan antagas hava för jordägaren varit en väsentlig förutsättning för arrendeavtalet.

Med hänsyn till det anförda, synes det mig vara lämpligt upptaga övergångsbestämmelser av innehåll, att de å en utarrenderad, för sig till bevillning taxerad jordbruksfastighet i stad belöpande kommunalutskylder skola påföras jordägaren och rösträtten för fastigheten utövas av denne, därest han enligt arrendeavtal, som slutits innan den här föreslagna lagändringen trätt i kraft, är pliktig svara för berörda utskylder.

I likhet med statistiska centralbyrån anser jag för den praktiska tillämpningen av nämnda övergångsstadgande icke erforderligt, att i förordningen angående mantalsskrivning föreskrift meddelas om intagande i mantalsuppgifterna av upplysning rörande arrendeavtalets bestämmelser om den kommunala skattskyldigheten. Då enligt den förbragta utredningen arrendatorn är skyldig ansvara för de å fastigheten belöpande kommunalutskylderna i 86.5 % av gällande arrendeavtal, torde betänkligheter icke böra möta mot en föreskrift av innehåll, att arrendatorn skall upptagas i debiterings- och uppbördslängden, därest icke jordägaren eller arrendatorn genom företeende av arrendekontrakt eller annorledes styrker, att skattskyldigheten jämlikt arrendeavtal, som träffats före här ifrågasatta lagändrings ikraftträdande, åligger jordägaren. Skulle vid debiterings- och uppbördslängdens granskning tvist mellan jordägaren och arrendatorn yppas om vem, som enligt avtalet skall svara för kommunalutskylderna, bör, tills sådan tvist blivit genom dom eller förlikning slutligen avgjord, utskylderna fortfarande påföras jordägaren.

Med anledning av det ovan anförda har jag låtit utarbета förslag till ändrad lydelse av §§ 3, 10, 57 och 58 av förordningen om kommunalstyrelse i stad och § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 40 och 41 av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, ävensom förslag till erforderliga övergångsstadganden. Den föreslagna lydelsen av nämnda paragrafer är i tillämpliga delar överensstämmande med lydelsen av motsvarande paragrafer i förordningen om kommunalstyrelse på landet. En viss olikhet betingas emellertid av den här ovan föreslagna inskränkningen för stads del i fråga om den kommunala skattskyldighetens och rösträttens överflyttning å arrendator, nämligen till att avse allenast arrendator av till bevilning för sig taxerad jordbruksfastighet. Denna olikhet medför åter, att den saknad blir uppenbar, som för närvarande råder å bestämmelser om kommunal skattskyldighet och rösträtt för sådan innehavare av fast egendom, vilken enligt bevillningsförordningen är pliktig erlægga fastighetsbevilning, exempelvis innehavare av ofri tomt i stad, område under tomträtt, boställe, fast egendom under stadgad åborätt o. s. v. Att sådana innehavare av fast egendom ansetts likställda med ägare och att sålunda kommunalutskylder påförts dem med ledning av den dem påförda fastighetsbevilning samt kommunal rösträtt tilldelats dem på grund av nämnda utskylder, är otvivelaktigt. Då såsom nämnt frånvaron av uttryckliga bestämmelser härom med den föreslagna lydelsen av vissa av ovannämnda paragrafer skulle bliva mera i ögonen fallande, har jag ansett lämpligt, att i § 57 av förordningen om kommunalstyrelse i stad och i § 40 av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm intages ett stadgande, däri uttalas, att innehavare av fast egendom, som för densamma erlägger fastighetsbevilning, är i fråga om kommunal skattskyldighet likställd med ägare.

\* \* \*

Härefter övergår jag till frågan om inskränkning av tjänstgöringstiden för landstingsmän och deras suppleanter samt nyval i vissa fall vid jämkning i valkretsindelning.

---

## II. Bestämmelser om inskränkning av tjänstgöringstiden för landstingsmän och deras suppleanter samt nyval i vissa fall vid jämkning i valkretsindelning.

För val av landstingsmän äro, som bekant, länen (landstingsområdena) delade i valkretsar, särskilt för landsbygden och särskilt för städerna, enligt de i § 2 mom. 1—4 i förordningen om landsting stadgade grunder. För varje valkrets utses, oavsett dess folkmängd, en landstingsman, och därutöver efter folkmängden en landstingsman, på landet för varje fullt tal av 5,000 och i stad för varje fullt tal av 3,000. Valkrets på landet bör i regel vara så stor, att densamma på grund av sin folkmängd är berättigad att utse minst tre, högst sex landstingsmän, motsvarande ett invånarantal av 10,000—30,000. Valkretsindelningen på landet är byggd på den judiciella indelningen i domsagor. Domsaga, vars folkmängd ej uppgår till 30,000, utgör en valkrets, dock må domsaga, vars folkmängd icke uppgår till nämnda tal men överstiger 25,000, delas i valkretsar, om särskilda skäl därtill föreligga. Domsaga med en folkmängd av 30,000 eller däröver skall delas i valkretsar. Då domsaga delas i valkretsar, skall delningen ske efter tingslag eller härad, såvitt det är möjligt utan avvikelser från ovannämnda regel om valkretsars storlek, eljest efter kommuner. Tingslag med mindre folkmängd än 10,000 må, där synnerliga skäl därtill äro, utgöra egen valkrets. Stad, vars folkmängd utgör minst 6,000, bildar egen valkrets. Städer med mindre folkmängd skola såvitt möjligt sammanslås till valkretsar med minst 6,000 högst 12,000 invånare.

Därest det antal landstingsmän, som efter ovannämnda grunder bör utses inom ett län, icke uppgår till 20, skall antalet landstingsmän i förhållande till folkmängden ökas, så att detsamma för hela länet uppgår till minst 20, varvid dock det stadgade förhållandet mellan landsbygdens och städernas representation ej får rubbas.

Valkretsarna äro fördelade i två grupper, såvitt möjligt på så sätt, att för vardera gruppen väljas lika många landstingsmän. Vartannat år förrättas landstingsmannaval för endera gruppens valkretsar. Av landstingsmännen, vilka hava att tjänstgöra fyra år, räknade från och med den 1 september det år, då valet skett, är således halva antalet underkastat val vartannat år.

Enligt bestämmelse i mom. 6 av ovannämnda paragraf skall jämkning i valkretsindelning äga rum, därest de förhållanden, vilka legat till grund för den fastställda ordningen, bliva så ändrade, att jämkning däri till följd av stadgandena i mom. 1—4 påkallas, eller sådan jämkning eljest finnes nödig. Jämkningsar i valkretsindelning kunna förorsakas dels av förändringar i den administrativa eller judiciella indelningen, såsom landskommuns ombildning till stad, överförande av ett område från en kommun, tillhörande en viss valkrets, till en kommun, tillhörande en annan valkrets (inkorporeringar), ändring av häradsgrens o. s. v., dels av folkmängdens tillväxt eller avtagande inom de olika valkretsarna. Då jämkning i valkretsindelningen företages, kan det understundom ej undvikas, att ett område överföres från den ena av de årsgrupper, i vilka valkretsarna såsom ovan nämnts äro fördelade, till den andra. Som emellertid bestämmelse saknas om inskränkning i redan valda landstingsmäns tjänstgöringstid, blir följden, att, om den årsgrupp, till vilken området överföres, väljer tidigare än den årsgrupp, området förut tillhört, detsamma under två år blir representerat av landstingsmän, tillhörande båda årsgrupperna. Om däremot den årsgrupp, till vilken området överflyttats, väljer senare än den årsgrupp, detsamma förut tillhört, kommer området att under två år sakna representant i landstinget.

En förändring i den administrativa eller judiciella indelningen kan emellertid ej endast, på sätt ovan nämnts, medföra ett områdes överflyttande från en valkrets till en annan inom samma landstingsområde, utan naturligen jämväl ett områdes överförande från ett landstingsområde till ett annat eller till en stad, som icke deltagar i landsting. För sådana fall medför bristen på bestämmelser om inskränkning i redan valda landstingsmäns tjänstgöringstid, att det ur landstingsområdet utbrutna området förblir representerat i landstinget, till dess de valda landstingsmännens tjänstgöringstid utgått.

I det fall däremot, då stad erhållit den för utträde ur landsting stadgade folkmängd och Kungl. Maj:t på anmälan därom meddelat förklaring, att stadgandet i § 1 av förordningen om landsting, att landstinget skulle vara sammansatt av ombud från länets såväl härad eller tingslag som ock städer, ävensom vad mera i samma förordning föreskrevs icke skulle äga tillämpning å berörda stad, har nämnda förklaring ansetts medföra, att de för staden valda landstingsmännens uppdrag omedelbart upphört.

stämmelser härflytande missförhållanden, hemställt, att riksdagen ville besluta att i förordningen om landsting den 21 mars 1862 införa bestämmelse därom, att landstingsman och suppleant skulle vara underkastad den inskränkning i tjänstgöringstidens längd, som skeende omläggningar eller jämkning av valkretsindelning kunde föranleda.

I motionen anförde motionären, bland annat, såsom exempel på de missförhållanden, bristen på en dylik bestämmelse kunde medföra, de oegentligheter i fråga om landstingets sammansättning en av Norrbottens läns landsting år 1912 beslutad omläggning av valkretsindelningen komme att föranleda. Genom berörda omläggning hade enmansvalkretsarna Piteå och Haparanda städer sammanslagits till en tvåmansvalkrets. Vidare hade Arvidsjaur tingslags tvåmansvalkrets sammanförts med Arjeplogs tingslags enmansvalkrets till en tvåmansvalkrets. Och slutligen hade Gällivare—Juckasjärvi tingslags sexmansvalkrets uppdelats på så sätt, att av Gällivare tingslag bildats en fyramansvalkrets, under det att Juckasjärvi tingslag sammanslagits med Karesuando tingslags enmansvalkrets till en tremansvalkrets. Denna valkretsindelning skulle, enligt landstingets beslut, träda i kraft, vad Arvidsjaur och Arjeplogs tingslags valkrets beträffade, år 1916, men med avseende å övriga av ändringen berörda valkretsar år 1914. Karesuando enmansvalkrets hade emellertid valt landstingsman år 1912 för 4 år, alltså till 1916. Men från och med år 1914 hade valkretsen sammanslagits med Juckasjärvi tingslags valkrets, tillhörande den årsgrupp, som ej valde landstingsmän 1912, och den nybildade tremansvalkretsen Juckasjärvi—Karesuando komme att år 1914 välja tre landstingsmän. Givetvis borde då den inom Karesuando valkrets valde landstingsmannens mandat från och med år 1914 upphöra att gälla, oaktat han valts för 4 år, ty dels upphörde Karesuando att från och med 1914 vara egen valkrets, dels komme i annat fall Karesuando tingslag att under två år vara dubbelrepresenterat inom landstinget. Likaså borde år 1916, då Arvidsjaur och Arjeplogs valkretsar sammansloges, de två år 1914 inom Arvidsjaur valda landstingsmännens mandat upphöra och ny valförrättning verkställas för hela den nybildade valkretsen, ty, eftersom den i Arjeplog år 1912 valde landstingsmannens mandat utginge 1916, komme i annat fall Arjeplogs tingslag att under år 1916 och 1917 bli orepresenterat i landstinget eller rättare bli representerat av två landstingsmän, som valts endast av valmän inom Arvidsjaur. Motionären påpekade vidare, att i gällande landstingsförordning ingenstädes finnes något stadgande därom, att vid jämkningar av valkretsindelningen mandatsiden för vald landstingsman kunde förkortas. Det vore därför

enligt motionärens mening lämpligt, att i förordningen inrycktes bestämmelser därom. Motionären anförde jämväl, att det kunde ifrågasättas, om ej de bestämmelser, som vore erforderliga, borde givas sådan formulering, att man på samma gång erhöle bestämda grunder för verkställande av jämkningar i representationen inom landstinget för de fall, då viss landstingsvalkrets eller del av landstingsvalkrets inkorporerades med stad, som ej valde landstingsmän, eller med stad, som för val av landstingsmän tillhörde annan årsgrupp än den inkorporerade landstingsvalkretsen.

1918: Konstitutions-  
utskottets  
utlåtande  
nr 10.

I det över berörda motion avgivna utlåtande hemställde konstitutionsutskottet, att riksdagen i anledning av motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, på vad sätt de olägenheter, som med gällande bestämmelser kunde uppstå, då ett område vid jämkning i landstingsområdes valkretsindelning överfördes från den ena av de båda årsgrupper, i vilka landstingsområdets valkretsar skola vara indelade, till den andra eller vid inkorporering utbrötes ur landstingsområde, kunde undanrödjas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Till stöd för denna sin hemställan anförde utskottet i sitt utlåtande följande:

»Såväl av vad motionären anført beträffande den beslutade jämkningen i valkretsindelningen inom Norrbottens läns landstingsområde som av hans motivering i övrigt synes det utskottet vara ådagalagt, att förordningen om landsting är i behov av en förändring och komplettering i de av motionären berörda hänseenden.

Utän tvivel kan det understundom vara av behovet påkallat att vid jämkningar i valkretsindelningen överföra ett område från den ena av de båda årsgrupper, i vilka landstingsområdets valkretsar äro indelade, till den andra. Det framgår visserligen såväl av lagens stadgande som av motiveringen till gällande bestämmelser om jämkning i landstingsområdes valkretsindelning, vilka tillkommo i samband med 1907 års rösträttsreform, att lagstiftaren ej avsett, att ett överförande borde ske endast på den grund, att förändringar i folkmängdsförhållandena inom de båda årsgrupperna medfört förskjutningar därhän, att landstinget ej komme att förnyas med halva antalet landstingsmän vartannat år. Men då på grund av landstingsförordningens bestämmelser en jämkning skall företagas i valkretsindelningen, torde det emellanåt inträffa, att denna ej kan genomföras, åtminstone ej på ändamålsenligt sätt, med mindre samtidigt ett överförande sker av områden till annan årsgrupp. Sålunda läser det i det av motionären anförda exemplet hava visat sig nödvändigt, att såväl Karesuando som Arvidsjaurs valkretsar införlivades med valkretsar, tillhöriga andra årsgrupper. I nämnda fall är det tvenne hela valkretsar, som överförts. I andra fall torde det kunna hända, att en del av en valkrets måste överföras till annan årsgrupp. Blir ett samhälle stad, skall det i regel sammanslås med en eller flera andra städer till en valkrets, så framt dess folkmängd ej uppgår till 6,000. Om nämnda stad eller städer tillhöra en annan årsgrupp än den valkrets, varur samhället i fråga utbrutits, bör synbarligen den nya staden överföras till den andra årsgruppen. Även



i det fall sker ett sådant överförande, att en stad, tillhörig den ena årsgruppen, inkorporerar ett område från en valkrets, som tillhör den andra.

Något lagligt hinder för ett överförande av valkretsar eller delar av valkretsar från den ena årsgruppen till den andra erbjuda ej heller landstingsförordningens bestämmelser. Men förordningen har å andra sidan icke reglerat det sätt, varpå ett dylikt överförande kan ske, och härav kunna, såsom motionären framhållit, avsevärda olägenheter komma att uppstå. Den lucka, som här förefinnes i lagstiftningen, består, som i motionen påpekats, däruti, att landstingsförordningen ej medger något undantag från den bestämmelsen, att val av landstingsmän städse skall omfatta en period av fyra år, varav följer, att de valda landstingsmännens mandat före utgången av denna tid ej kunna få bringas att upphöra. Härav uppkommer det förhållandet, att, om en hel valkrets införlivas med en eller flera kretsar, tillhöriga den årsgrupp, som närmast är i tur att välja, kretsen i fråga kommer att bliva dubbelrepresenterad från och med det, att nämnda grupp valt landstingsmän och dessa inträtt i tjänstgöring, intill utgången av den fyraårsperiod, för vilken den andra årsgruppen senast valt. Skulle åter en hel valkrets överföras från den årsgrupp, som har att först anställa val, och uppgå i en eller flera kretsar inom den andra årsgruppen, så skulle denna krets bliva orepresenterad under en tid av två år. På motsvarande sätt kan en över- eller underrepresentation komma att inträffa i de fall, att en jämkning i valkretsindelningen medför, att en del av en valkrets överföres från den ena årsgruppen till den andra.

Såsom motionären antyder, kunna landstingsförordningens nuvarande bestämmelser jämväl medföra olägenheter, om en stad, som icke deltagit i landsting, med sig inkorporerar områden, som ditintills tillhört en landstingsvalkrets. Sker inkorporeringen ett eller annat år före utgången av den period, för vilken nämnda krets valt, så torde i regel återstoden av kretsen bliva överrepresenterad intill valperiodens utgång.

Ett exempel från Stockholms läns landsting torde belysa sistnämnda förhållande. Den 1 januari 1913 inkorporerades Brännkyrka socken med Stockholm. Den valkrets, socknen förut tillhört, hade vid 1911 års utgång en folkmängd av närmare 30,000, varför kretsen vid valet för perioden 1912—1916 utsåg sex landstingsmän. Efter inkorporeringen åter understiger folkmängden för den återstående delen av valkretsen 10,000. — Det kan anmärkas, att enligt det förslag till jämkning i valkretsindelningen inom landstingsområdet, som Konungens befallningshavande i länet upprättat, denna återstående del kommer att förenas med en valkrets, som tillhör en annan årsgrupp. Hur man inom landstinget tänkt sig, att de svårigheter, som till följd härav uppstå, skola lösas, är ej utskottet bekant. — Än mer påfallande skulle olägenheterna te sig i ett sådant fall, att en hel valkrets inkorporerades. Representanter för denna krets skulle då fortfarande hava säte i landstinget och kunna inverka på dess beslut, ehuru kretsen ej längre tillhörde landstingsområdet.

Det synes utskottet att även nämnda förhållanden böra tagas i betraktande, när det gäller att avhjälpa de brister, varmed gällande bestämmelser äro förenade.

Inom utskottet hava åtskilliga medel för undanröjande av berörda olägenheter tagits i övertägande. För att undvika dubbelrepresentation, när en hel valkrets överförs till annan årsgrupp, torde, såsom motionären framhåller, föreskrift böra givas därom, att de för denna krets valda landstingsmännens mandat upphöra i och med det, att nämnda årsgrupp valt landstingsmän och dessa inträtt i tjänstgöring. Likaledes torde mandaten böra upphöra i det fall, att en hel valkrets genom inkorporering utbrytes ur ett landstingsområde. För att icke överrepresentation skall inträffa,

då en del av en valkrets överföres till annan årsgrupp, äro tydligen särskilda bestämmelser erforderliga. Man kan ifrågasätta sådana stadganden, att samtliga för denna krets valda landstingsmäns mandat bringas att upphöra, samt att antingen återstoden av kretsen eller den eller de valkretsar, med vilka återstoden av kretsen förenats, anställa fyllnadsval för tiden intill utgången av fyraårsperioden för den årsgrupp, nämnda krets eller kretsar tillhöra. På liknande sätt skulle en reducering kunna verkställas, då en del av en valkrets utbrytes ur ett landstingsområde och inkorporeras med en stad, som ej deltagar i landsting. En annan utväg, som likaledes kunde sättas i fråga, vore, att mandatet bragtes att upphöra för så många av de med lägsta röstetal valda, som för reduceringen erfordras, eller, där så kan ske, genom ny sammanräkning av valsedlarna, varvid endast sedlar för den del av kretsen, som efter överförandet eller utbrytningen återstår, skulle medräknas, och antalet platser bestämmas efter den folkmängd, denna återstående del äger. Att en valkrets blir orepresenterad, då den överföres från den ena årsgruppen till den andra, synes åter kunna undvikas därigenom, att fyllnadsval anställas för den tid av två år, som återstår, tills den årsgrupp kommer att välja, i vilken kretsen efter överförandet uppgått. För att undvika undertalig representation i det fall, att en del av en valkrets överföres till annan årsgrupp, skulle möjligen ävenså fyllnadsval kunna anställas.

Det synes emellertid utskottet, att det bör överlämnas åt Kungl. Maj:t att närmare utreda, på vad sätt en ändring och komplettering av gällande bestämmelser bör ske.»

1913: Riksdagens skrivelse nr 67.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagens båda kamrar, av första kammaren dock med uteslutande av utskottets motivering, varefter skrivelse i ämnet, upptagande utskottets nämnda hemställan, avlåtits från riksdagen till Kungl. Maj:t den 8 maj 1913.

Infördrade yttranden.

Genom nådig remiss hava länsstyrelserna anbefallts att, efter vederbörande landstings hörande, avgiva utlåtande i anledning av riksdagens förevarande framställning.

Av de hörda myndigheterna hava länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs och Malmöhus län lämnat meddelande om företagna eller förestående jämkningar i valkretsindelningen inom nämnda län. Länsstyrelsen i Stockholms län omförmåler i berörda hänseende, att inom Södertörns domsaga Brännkyrka och Nacka socknar samt Saltsjöbadens köping bildat en till första gruppen hörande valkrets, vilken år 1912 valt sex representanter. Då Brännkyrka kommun den 1 januari 1913 inkorporerats med Stockholms stad, hade återstoden av valkretsen endast 8,575 invånare. Med hänsyn därtill hade av 1913 års landsting, på förslag av länsstyrelsen, bestämts, att Nacka socken och Saltsjöbadens köping skulle sammanslås med Sotholms härad till en valkrets. Denna valkrets, som hörde till andra gruppen, hade därigenom blivit berättigad att välja fem landstingsmän i stället för tre. Under tre landsting efter den 1 januari 1913 komme personer att vara landstingsmän, i vilkas val röstberättigade från Brännkyrka numera till Stockholm hörande kommun deltagit. Två bland de sex landstingsmännen och en bland

suppleanterna vore bosatta inom Brännkyrka församling och tillhörde således Stockholms stad. Valmän inom Nacka och Saltsjöbaden hade år 1912 deltagit med valmännen i Brännkyrka i val av sex landstingsmän och komme under år 1914 att deltaga med valmännen i Sotholms härad i val av fem landstingsmän. Länsstyrelsen påpekade vidare, att Djursholms köping den 1 januari 1914 erhållit stadsrättigheter. Djursholms köping hade tillhört Danderyds skeppslags valkrets inom andra gruppen. Djursholms stad tillhörde enligt 1913 års landstings beslut Östhammars och Öregrunds valkrets, vilken emellertid såsom jämväl ingående i andra gruppen komme att verkställa nyval under år 1914 liksom Danderyds skeppslags valkrets. Slutligen hade vid 1913 års landsting den till första gruppen hörande Sollentuna och Färentuna härads valkrets blivit på grund av folkmängdens tillväxt delad i två valkretsar, båda dock hörande till samma grupp. Länsstyrelsen i Södermanlands län anför, att från och med 1907 års ingång överflyttades Fors socken från Väster Rekarne härad till Eskilstuna stad. Till följd av den därigenom inträffade minskningen i folkmängd finge Väster Rekarne härad, som dittills valt tre landstingsmän, därefter välja endast två landstingsmän. Som val av landstingsmän för Väster Rekarne härad ej ägde rum år 1907, bleve häradet vid 1907 års landsting fortfarande liksom därförut representerat av tre landstingsmän och således »överrepresenterat», enär Eskilstuna stad år 1907 valde landstingsmän med hänsyn jämväl till den genom Fors sockens införlivande med staden ökade folkmängden. Länsstyrelsen i Kronobergs län anmärker, att någon annan ändring i valkretsindelningen inom länet icke torde under en längre tid framåt ifrågakomma än den minskning av första valkretsens område, som skulle inträda, därest Växjö landskommun inkorporerades med Växjö stad. Vid en sådan inkorporering skulle i förevarande hänseende olägenhet uppstå i följd därav, att Växjö stad och första valkretsen tillhörde olika årsgrupper. Länsstyrelsen i Malmöhus län omnämner, att efter år 1909 jämkningar i valkretsindelningen två gånger ägt rum, vilka jämkningar dock ej medfört, att område överförts från den ena årsgruppen till den andra.

Av de inkomna utlåtandena inhämtas i övrigt huvudsakligen följande.

Samtliga hörda myndigheter tillstyrka riksdagens framställning. Länsstyrelserna i Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Västmanlands, Västerbottens och Norrbottens län samt landstingen i Stockholms, Västmanlands och Kopparbergs län förklara härvid tillika, att de olägenheter, som med gällande be-

stämnelser kunde uppstå, enligt nämnda myndigheters mening lämpligast kunde undvikas därigenom, att erforderlig förkortning av mandatstid och nyval ägde rum. Då en hel valkrets överfördes från en årsgrupp till en annan, borde det sålunda föreskrivas, att om landstingsmännens mandat i den överförda valkretsen hade längre varaktighet än mandatet i den årsgrupp, dit överföringen skett, de förra mandatet borde upphöra i och med det nämnda årsgrupp valt landstingsmän och dessa inträtt i tjänstgöring. I den händelse att mandatet i den valkrets, som överflyttades, upphörde tidigare än mandatet i den årsgrupp, dit överflyttningen skedde, borde däremot fyllnadsval anställas i den överflyttade valkretsen, så att mandatstiden i valkretsen komme att utgå samtidigt som mandatstiden i den årsgrupp, dit valkretsen förlagts. Likaledes borde mandatet upphöra i det fall, att en hel valkrets genom inkorporering utbrötes ur ett landstingsområde. I det fall, att en del av en valkrets överfördes till annan valkrets inom annan årsgrupp, än den valkretsen förut tillhört, syntes förhållandena lämpligen böra ordnas på det sätt, att bestämmelser meddelades därom, att mandatet i båda valkretsarna skulle upphöra vid nästa val och att nya val samtidigt skulle anställas i dessa valkretsar, antingen för hel mandatstid eller såsom fyllnadsval, beroende på den årsgrupp, till vilken vederbörande valkrets blivit förlagd. Då ett område vid inkorporering utbrötes ur ett landstingsområde och förändrad valkretsindelning eller minskning av landstingsmännens antal i kvarstående del av valkrets ägde rum, borde mandatet för de landstingsmän, som vore valda för valkrets, vilken berördes av den ändrade indelningen, upphöra och nytt val förrättas i sådan valkrets. Det nya valet borde avse tiden från den 1 september året efter det ny valkretsindelning av landstinget faststälts och till dess mandatet för övriga inom samma årsgrupp förut valda landstingsmän utginge. Enligt ovannämnda myndigheters mening borde alltså i alla de fall, då valkrets eller del av valkrets utbrötes ur landstingsområde eller överfördes till annan årsgrupp, erforderlig förkortning av de valda landstingsmännens tjänstgöringstid äga rum samt nyval företagas i alla de valkretsar, som berördes av förändringen. Länsstyrelsen i Kristianstads län anser dessutom, att på enahanda sätt borde förfaras jämväl då en del av en valkrets överfördes till annan valkrets inom samma årsgrupp. Länsstyrelsen i Skaraborgs län anför, bland annat, att om överflyttningen endast avsåge en del av en valkrets, frågan, huruvida inom den ena eller andra kretsen någon ändring i representationen borde äga rum, borde göras beroende av, huruvida den skedda jämkningen vore av den betydelse, att den inverkade på det antal representanter,

de särskilda valkretsarna ägde utse före och efter överflyttningen. Vore det överflyttade området av den storlek, att den kvarvarande delen däri- genom enligt vanliga regler miste en eller flera av sina representanter eller den eller de valkretsar, vartill området överfördes, erhöle rättighet att utse flera representanter, torde omval inom hela den ifrågavarande valkretsen för den återstående tiden böra äga rum. Möjligen kunde det överlåtas åt landstingen själva att enligt i lagen givna grundsatser i sammanhang med verkställandet av jämkning i valkretsindelning efter förhållandena i varje särskilt fall tillämpningsvis meddela bestämmelser rörande de förändringar i representationen, som därav kunde bli en följd. Såsom garanti mot en oriktig tillämping av nämnda grundsatser skulle, i enlighet med vad redan gällde om valkretsindelning och jämkning däri, kunna stadgas, att landstingets beslut skulle delgivas vederbörande länsstyrelse, som, därest den av landstinget beslutade regleringen funnes strida mot stadgade grunder, ägde att hänskjuta frågan till Kungl. Maj:ts bestämmande. Landstinget i Kopparbergs län framhåller, att den enda utväg, som på samma gång tillgodosåge proportionalismens syfte och lämnade garanti för ett ur andra synpunkter tillfredsställande resultat, vore, att vid fall av de utav riksdagen omförmälda ändringar i valkretsindelningen samtliga de valkretsar, som av ändringen berördes, verkställde fullständiga nyval. Länsstyrelsen i Västerbottens län föreslår, att i fullmakt, som utfärdades för landstingsman, borde intagas förbehåll om inskränkning i tjänstgöringstiden under ovan omförmälda förutsättningar.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser, att för det fall att en hel valkrets upphörde att finnas till på grund av inkorporering med stad av valkretsen i dess helhet eller av viss del av valkretsen och återstående delens sammanslagning med en annan valkrets, de för valkretsen valda landstingsmännens och suppleanternas uppdrag genast borde upphöra. Om genom överflyttning av en valkrets eller del av valkrets från den ena årsgruppen till den andra en valkrets eller valkretsdel bleve överrepresenterad, ansåge däremot länsstyrelsen olägenheterna av en sådan överrepresentation icke så synnerligen beaktansvärda i jämförelse med de olägenheter, som skulle bli en följd av föreskrift om förkortning i sådant fall av uppdragstiden. Annorlunda ställde sig förhållandet, då en valkrets eller valkretsdel flyttades över till den grupp, som skulle välja två år senare än den grupp, från vilken valkretsen eller valkretsdel flyttades. Då uppkomme för två landsting en underrepresentation av valkretsen eller valkretsdel av gauska ogynnsam verkan, emedan det väl finge anses ligga stor vikt uppå, att varje avse-

värd del av landstingsområdet vore representerad vid varje landsting. Botemedlet i detta fall vore fyllnadsval för tiden intill dess den nya valkretsen hade valt. För att kunna respektera det fyraåriga mandatet för dem, som redan vore valda av den nya valkretsen i dess tidigare omfattning, måste man begränsa fyllnadsvalet till den överflyttade valkretsen eller valkretsdel. Det kunde då icke undvikas, att en överflyttad valkretsdel finge för en gång fungera såsom egen valkrets. Hade mer än en valkrets eller valkretsdel samtidigt flyttats över till en annan valkrets, syntes alla de överflyttade valkretsarna eller valkretsdelarna böra förrätta ett enda gemensamt fyllnadsval. Enahanda borde ock förhållandet bliva, om till den senare väljande gruppen förlades en valkrets, som helt och hållet nybildats av delar av valkretsar från den tidigare väljande gruppen.

Länsstyrelserna i Jönköpings och Kronobergs län anse, att då en hel valkrets överfördes till annan årsgrupp av landstingsområdets valkretsar, förkortning av de valda landstingsmännens och suppleanternas tjänstgöringstid eller fyllnadsval efter omständigheterna borde äga rum. Om en hel valkrets inkorporerades med stad eller överfördes till annat landstingsområde, borde jämväl valkretsens representationsrätt i det landsting, valkretsen förut tillhört, genast upphöra. I övriga fall anser länsstyrelsen i Kronobergs län ändring i gällande bestämmelser icke vara av något större behov påkallad, varemot länsstyrelsen i Jönköpings län anser, att då del av valkrets överfördes till annan årsgrupp, erforderligt fyllnadsval borde ske men de valda landstingsmännens och deras suppleanters tjänstgöringstid ej underkastas förkortning.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anför, att undanröjande av nu befintliga olägenheter icke torde kunna ske med mindre i landstingsförordningen föreskrevs såväl fyllnadsval för kortare tid än fyra år som skyldighet för landstingsmännen i minskad eller i andra valkretsar uppgången eller ur landstingsområdet utbruten valkrets att avgå redan före utgången av deras mandatstid. Att därigenom principen om mandatens orubblighet under löpande valperiod måste för dylika fall uppgivas, syntes vara en mindre olägenhet än den, att genom överflyttningar av ifrågasvarande art temporära förskjutningar kunde uppstå i det antal landstingsmän, som enligt de i § 2 av landstingsförordningen stadgade grunder skulle finnas. Där valkrets minskats, torde erforderlig reduktion av antalet landstingsmän lämpligast ske på det sätt, att mandatet förklarades upphöra för så många av de med lägsta rösttal valda landstingsmännen, att de kvarstående antal motsvarade den återstående valkretsens folkmängd.

Landstinget i Stockholms län, länsstyrelsen och landstinget i Västmanlands län samt länsstyrelsen i Norrbottens län uttala däremot sitt avstyrkande av den ifrågasatta utvägen att, sedan viss del av en valkrets utbrutits, mandatet bragtes att upphöra för så många av de med lägsta rösttal valda, som för reduceringen erfordrades, eller att reduktionen ägde rum, där så kunde ske, genom ny sammanräkning av valsedlarna, varvid endast sedlar för den del av kretsen, som efter överförandet eller utbrytningen återstode, skulle medräknas och antalet platser bestämmas efter den folkmängd, denna återstående del ägde.

Landstinget i Östergötlands län anser reformen av behovet synnerligen påkallad. På grund av de många tänkbara kombinationer, som kunde inträffa, ansåge landstinget det vara förenat med stora svårigheter att i lagstiftningen införa bestämmelser, som i varje fall kunde verka reglerande. Landstinget hölle därför för sin del före, att den i § 16 av landstingsförordningen stadgade tjänstgöringstid av fyra år för landstingsman under vissa förhållanden borde kunna minskas, samt ansåge, att det borde överlätas åt vederbörande länsstyrelse att efter landstingets hörande eller på dess förslag besluta om sådan minskning av landstingsmans mandat, som kunde vara erforderlig på grund av de förändrade förhållanden, vilka kunde uppstå vid sådana jämkningar av valkretsindelningen, varom i § 2 mom. 6 nämnda förordning förmäldes.

Däremot anse visserligen länsstyrelsen och landstinget i Uppsala län det vara av behovet påkallat, att förordningen om landsting ändrades och kompletterades i det syfte, som i riksdagens skrivelse förmäldes, men framhålla, att det syntes önskligt, om lagändringen kunde gå i sådan riktning, att principen om landstingsmandatens orubblighet under löpande valperiod, vilken princip för närvarande vore i nämnda förordning fastslagen, kunde vidhållas.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anför jämväl, att om den brist i lagstiftningen, som i förevarande avseende obestridligen förelåge, skulle anses verkligt kännbar och lagändring därför borde äga rum, ansåge länsstyrelsen dock den principen böra följas, att en gång givna landstingsmannauppdrag skulle, oberoende av beslutade omregleringar, gälla till valperiodens utgång — utom möjligen då områden vid inkorporering utbrötes ur landstingsområde — samt att regleringen först därefter skulle äga verkan.

Länsstyrelsen i Värmlands län anser även, att den princip om landstingsmannamandatens orubblighet under löpande valperiod, varpå gällande stadganden vilade, icke borde eftergivnas. Olägenheterna därav, att för viss tid en valkrets bleve dubbelrepresenterad eller icke fullständigt eller

till och med icke alls representerad, kunde icke anses så stora, att enbart därför en ändring i landstingsförordningen borde komma till stånd. Länsstyrelsen ansåge för den skull, att, därest ett område vid inkorporering utbrötes ur landstingsområde, därav icke borde föranledas någon ändring i de av utbrytningen berörda valkretsarnas representantskap eller i den tid, för vilken landstingsmännen från sådana valkretsar blivit utsedda. De olägenheter, som kunde uppstå, då ett område vid jämkning i ett landstingsområdes valkretsindelning överfördes från den ena årsgruppen till den andra, kunde — med upprätthållande av ovan nämnda princip — lämpligen undanröjas genom stadgande därom, att fyllnadsval för allenast två år i särskilda fall finge äga rum. De i sådant hänseende nödiga föreskrifter borde lämpligen av vederbörande länsstyrelse föreslås vid avgivande av förslag eller yttrande jämlikt § 2 mom. 6 landstingsförordningen och antagas i samband med av landstinget beslutad jämkning i valkretsindelningen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anför, att de obestriddigt förefintliga olägenheterna av nuvarande ordning torde kunna undanröjas antingen genom införande av bestämmelser om inskränkning i landstingsmans tjänstgöringstid eller ock genom stadganden, innefattande en för det avsedda syftet erforderlig begränsning av rätten att företaga jämkning i landstingsområdes valkretsindelning. En väl avvägd begränsning av ifrågakvarande jämkningsrätt syntes så mycket mindre böra föranleda några betänkligheter, som den oupphörliga jämkningsindelningarna icke torde medföra någon avsevärd nytta, utan tvärtom olägenheter, ett förhållande, som bland annat påpekats under den nyliken avslutade emigrationsutredningen (Betänkande i utvandringsfrågan, sid. 842). Med hänsyn därtill kunde länsstyrelsen icke underlåta att giva ett visst företräde åt förslaget om begränsning av rätten till jämkning i valkretsindelningarna. Något principiellt hinder emot att korrektivet söktes i en förkortning av vissa landstingsmäns mandattid ansåge dock länsstyrelsen icke förefinnas. Vad anginge frågan om de oegentligheter i landstingsrepresentationen, som kunde uppstå vid inkorporering, syntes lösningen av denna fråga icke vara mera trängande än att densamma lämpligen borde kunna upptagas till behandling i samband med en rättslig reglering av inkorporeringsförfarandet i dess helhet.

Länsstyrelsen i Stockholms län har slutligen anført, att, därest ändring komme att vidtagas i § 2 av landstingsförordningen, skulle det vara av nytta, om en sådan ändring samtidigt gjordes i 6 mom. av samma §, att det bleve klart, att länsstyrelserna icke behövde framlägga förslag till jämkning i valkretsindelningen oftare än till de landsting, som hölles



åren omedelbart före de år, då landstingsmannaval ägde rum. Med den nuvarande lydelsen av nämnda moment syntes vederbörande länsstyrelse hava skyldighet att vända sig till det landsting, som först sammanträdde efter det en jämkning i valkretsindelningen av länsstyrelsen konstaterats vara författningsenligt påkallad.

Om vid förändring i den administrativa eller judiciella indelningen ett område överflyttas från en valkrets till en annan, medför detta, därest valkretsarna tillhöra olika årsgrupper, jämväl områdets överförande från den ena årsgruppen till den andra. Såsom konstitutionsutskottet framhållit finnes ej heller med gällande bestämmelser något lagligt hinder mot att vid jämkning även på annan grund av valkretsindelningen inom ett landstingsområde överföra ett område från den ena årsgruppen till den andra, där det för erhållande av en ändamålsenlig valkretsindelning erfordras. Med nuvarande stadganden om landstingsmans tjänstgöringstid kan det icke undvikas, att vid en sådan överföring, på sätt här ovan omförmäls, det missförhållandet uppkommer, att det överförda området under åren närmast efter överföringen blir dubbelt representerat eller alls icke representerat i landstinget. Det torde vara angeläget, att detta missförhållande såvitt möjligt undanröjes.

Att vinna nämnda syfte genom att, på sätt en av de hörda myndigheterna ifrågasatt, införa en begränsning av rätten att företaga jämkning i skedd valkretsindelning, torde icke vara möjligt. Ändringar i den administrativa eller judiciella indelningen komma nämligen alltid att kunna medföra en överföring av ett område från den ena årsgruppen till den andra. Det är vidare att märka, att förekommande jämkningar i skedd valkretsindelning i de flesta fall torde bero på ändringar i den administrativa eller judiciella indelningen (inkorporeringar eller landskommuns ombildning till stad). Av Sveriges officiella statistik angående landstingsmannavalen 1912 inhämtas sålunda, att samtliga de jämkningar i valkretsindelningarna, som under tiden 1910—1912 trätt i tillämpning, förorsakats av dylika ändringar. I fråga om jämkningar i valkretsindelning på annan grund, exempelvis befolkningens tillväxt eller avtagande inom en valkrets, gäller naturligen, att de ej böra göras mera omfattande än som för en ändamålsenlig indelning enligt stadgade grunder oundgängligen erfordras. Att emellertid för sådana fall inskränka jämkningsrätten till att omfatta allenast valkretsarna inom de olika årsgrupperna skulle dels med hänsyn till det ovan anförda icke i väsentlig

Departement-  
schets  
ytt-  
rande.

mån nedbringa antalet fall av områdes överförande från den ena årsgruppen till den andra, dels icke låta sig göra med bibehållande av de grunder, som för närvarande äro stadgade för länens indelning i valkretsar. Sålunda kan ju invånarantalets nedgång inom en eller flera valkretsar medföra behov av vissa valkretsars sammanslagning utan hänsyn därtill, att de tillhöra olika årsgrupper, och att i detta sammanhang framlägga förslag till ändringar i de för valkretsindelning stadgade grunder torde icke kunna ifrågakomma.

Då det således icke kan undvikas, att vid jämkning i valkretsindelning understundom visst område överföres från den ena årsgruppen till den andra, måste man söka en utväg att förhindra, att en sådan överföring medför, att det överförda området under en tid blir dubbelrepresenterat eller orepresenterat. I berörda syfte har det föreslagits, att i sådant fall erforderlig förkortning av de redan valda representanternas tjänstgöringstid och val för återstoden av nämnda tid av nya representanter för de ändrade valkretsarna skulle äga rum.

Betänkligheter mot ett införande i lagstiftningen av bestämmelser om redan meddelade mandats förtidiga upphörande hava emellertid framställts såväl under frågans behandling inför föregående års riksdag som av åtskilliga hörda myndigheter. Med anledning av dessa betänkligheter har det jämväl yrkats, att principen om redan meddelade mandats orubblighet skulle upprätthållas, samt föreslagits, att förändringarna skulle inskränkas till införande av fyllnadsval till förekommande av att överfört område bleve orepresenterat samt att man således skulle avstå från åtgärder mot dubbelrepresentation. Då ett område överflyttades till den årsgrupp, som valde tidigare än den årsgrupp, området förut tillhört, skulle alltså de förut för området valda landstingsmännen kvarstå, till dess deras mandat utgått, men området icke dess mindre deltaga i val av landstingsmän inom den årsgrupp, till vilken området överflyttats. Om åter ett område överflyttades till den årsgrupp, som valde senare än den årsgrupp, området förut tillhört, skulle, för undvikande av underrepresentation, genom fyllnadsval för återstoden av tjänstgöringstiden inom förstnämnda årsgrupp utses erforderligt antal landstingsmän.

Emellertid torde ej ens med en sådan begränsning av reformen principen om redan meddelade mandats orubblighet kunna under alla förhållanden upprätthållas. Om ett område, vilket överflyttas till den årsgrupp, som väljer senare än den årsgrupp, området förut tillhört, komme att utgöra egen valkrets inom den årsgrupp, till vilken området förts, skulle

visserligen med upprätthållande av nämnda princip fyllnadsval utan svårighet kunna anordnas på så sätt att området, samtidigt som val företoges inom den årsgrupp, från vilken detsamma flyttats, finge välja det antal representanter, som tillkomme området såsom valkrets inom den årsgrupp, till vilken detsamma överförts, vilka representanter skulle hava att tjänstgöra under den tid, som återstode av de landstingsmäns tjänstgöringstid, som valts för sistnämnda årsgrupp. Blev däremot det överförda området förenat med annan valkrets, tillhörande den årsgrupp, till vilken området överförts, erbjuder upprätthållandet av berörda princip betydande svårigheter. Om exempelvis ett område A, som tillhört en valkrets AB, vilken skulle välja 1916, överflyttades till den andra årsgruppen och förenades med en fyramans-valkrets C till en sexmans-valkrets AC, måste år 1916 genom fyllnadsval representanter utses för området A för tiden till dess valkretsen AC komme att välja, enär i annat fall nämnda område från och med den 1 september 1916 till den 1 september 1918 skulle bliva orepresenterat i landstinget. Hur bör i sådant fall ett fyllnadsval lämpligen anordnas? Fasthåller man, vid denna frågas besvarande, därvid att de för C år 1914 valda fyra landstingsmännens mandat skola bibehållas orubbade, erbjuder sig måhända i första hand den utvägen att låta området A år 1916 välja två landstingsmän att tjänstgöra, till dess de av valkretsen AC valde landstingsmän inträtt i tjänstgöring. Häremot kan emellertid anföras, att genom en sådan anordning området A skulle komma att tillfälligt konstitueras som valkrets, ehuru förmodligen området icke skulle äga därför föreskriven storlek, vilket åter skulle medföra, att den proportionella principen ej kunde komma till behörigt uttryck. För övrigt kan det väl tänkas, att ökningen av representanter för valkretsen AC ej vore beroende allenast på tillskottet av området A utan jämväl därpå, att valkretsen C ägt ett befolkningsöverskott. I ett sådant fall skulle det överförda området komma att obehörigt gynnas, om det tillätes att ensamt välja det överskjutande antalet landstingsmän. Om man däremot, med bibehållande av de för valkretsen C valda landstingsmännens mandat orubbade, läte hela valkretsen AC deltaga i fyllnadsvalet, skulle å andra sidan området C bliva inom landstinget representerat med obehörig styrka. Den enda anordning, som skulle medföra, att befolkningen inom A och C jämväl från och med den 1 september 1916 till den 1 september 1918 finge en med visshet behörigen sammansatt representation inom landstinget, torde därför vara, att man med uppgivande av principen om meddelade mandats orubblighet läte valkretsen AC år 1916 förrätta nyval av sex

landstingsmän med tjänstgöringstid av två år och att mandaten för de av valkretsen C valda landstingsmännen bragtes att upphöra. Icke ens det missförhållandet, att ett överfört område understundom blir orepresenterat, kan således på ett tillfredsställande sätt undvikas, utan införande av bestämmelser om mandats upphörande i förtid.

Vidare är att märka, att det missförhållandet, att ett område äger dubbel representation inom landstinget, naturligen lika väl innebär en orättvisa mot landstingsområdet i övrigt, som det missförhållandet, att ett visst område är orepresenterat inom landstinget, innebär en orättvisa mot detta område. En anordning, som icke medför ett avhjälpande av båda dessa missförhållanden, kan därför svårigen ifrågasättas. Syftet med de ändringar i förevarande avseende, som Riksdagen velat vinna, är att varje sammanträdande landsting skall vara sammansatt av ett behörigt antal representanter från landstingsområdets alla särskilda delar. Utan att man fasthåller detta syfte, blir varje ändring i nu gällande bestämmelser av ringa värde.

En lagändring bör således enligt min mening avse avhjälpande såväl av dubbelrepresentation som av underrepresentation på grund av jämkning i valkretsindelning och måste medföra ett uppgivande av principen om meddelade mandats orubblighet under löpande valperiod. Ett uppgivande av denna princip har tidigare förekommit i lagstiftningen. Genom det i samband med 1909 års rösträttsreform givna övergångsstadgande förordnades om viss förkortning av ledamöternas av riksdagens första kammare tjänstgöringstid och i samband med införande av proportionellt valsätt vid val av kommunalfullmäktige stadgades, att de kommunalfullmäktige, som tillsatts med tillämpning av de före den 1 juli 1913 gällande stadganden, icke skulle äga med sitt fullmäktigskap fortfara längre än till utgången av år 1913. Ett uppgivande av denna princip för de sällsynta fall, då överflyttning av ett område från den ena valkretsgruppen till den andra förekommer, synes mig ej heller kunna medföra avsevärdare olägenheter. Det har framhållits, att härigenom större möjlighet än för närvarande skulle öppnas för partier inom landstinget att vid jämkning i valkretsindelningen tillgodose partiintressen, d. v. s. möjligheten ökas för bedrivande av s. k. valgeometri. Det kan icke förnekas, att med gällande bestämmelser om valkretsindelning möjlighet förefinnes för bedrivande av valgeometri. Införandet av en bestämmelse om upphörande i förtid av landstingsmannamandat med anledning av jämkning i valkretsindelning skulle, utan att öka denna möjlighet, endast medföra, att de valgeometriska beräkningar, som måhända förelegat vid ett beslut om sådan jämkning,

fortare komme att realiseras. Alldeles torde det icke kunna förnekas, att möjligheten att hastigare vinna det med dylika beräkningar åsyftade resultat skulle kunna öka frestelsen att företaga jämkningar i valgeometriskt syfte. Då emellertid landstingets rätt att företaga jämkningar i valkretsindelningen är starkt begränsad genom landstingsförordningens bestämmelser i ämnet, kan nämnda olägenhet icke tillerkännas den betydelse, att den bör stå hindrande i vägen för undanröjande av den uppenbara anomali, som ett områdes överrepresentation eller underrepresentation innebär. Dessutom är att märka, att den möjlighet, som för närvarande föreligger, att i samband med en jämkning åstadkomma ett visst områdes dubbelrepresentation eller underrepresentation kan utnyttjas för valgeometriska beräkningar, samt att nämnda missförhållande skulle komma att för framtiden förhindras. Genom bestämmelser om meddelade mandats upphörande före den lagstadgade mandattidens utgång förloras visserligen de fördelar, vilka man velat vinna genom att tilldela dessa mandat deras lagstadgade tidslängd, men detta bör enligt min mening ej få hindra ett rationellt avhjälpande av de missförhållanden, som uppstå genom ett överfört områdes dubbelrepresentation eller underrepresentation.

Med hänsyn till det ovan anförda anser jag mig böra framlägga förslag till bestämmelser för undvikande av områdes underrepresentation eller dubbelrepresentation till följd af jämkning i valkretsindelning, baserade på ett upphörande, där så erfordras, av redan meddelade landstingsmannamandat samt anställande av erforderliga nyval. I vilken utsträckning upphörande av redan meddelade landstingsmannamandat och anställande av nyval kan erfordras, är beroende på omfattningen av den jämkning i valkretsindelningen, som föranledes av ett områdes överföring från den ena årsgruppen till den andra. Ett flertal olika fall kunna härvid tänkas.

Då en hel valkrets överförs från den ena årsgruppen till den andra, böra, därest inom den årsgrupp, till vilken överföringen skett, nytt val äger rum tidigare än inom den årsgrupp, valkretsen förut tillhört, de för valkretsen valda landstingsmännens mandat upphöra i och med det att för valkretsen nytt val företagits och de därvid valda representanterna inträtt i tjänstgöring. Äger inom den årsgrupp, till vilken överföringen skett, nytt val rum senare än inom den årsgrupp, valkretsen förut tillhört, komma de för valkretsen valda landstingsmännens mandat att upphöra två år innan valkretsen ånyo äger deltaga i val. I detta fall bör, då val äger rum inom den årsgrupp, från vilken valkretsen flyttats, fyllnadsval anställas i valkretsen för

den tid, som återstår av de landstingsmäns tjänstgöringstid, vilka äro valda för den årsgrupp, till vilken valkretsen överförts. Därest valkretsen icke inom sistnämnda årsgrupp bildar egen valkrets utan förenats med annan valkrets, tillhörande samma grupp, torde av skäl, som jag här ovan angivit, val, avseende hela det antal landstingsmän, den nybildade valkretsen äger välja, böra förrättas inom hela denna valkrets, och således de landstingsmäns mandat upphöra, vilka valts för den valkrets, som sammanslagits med den överförda valkretsen. Har valkretsen förenats med del av annan valkrets, tillhörande den grupp, till vilken överföringen skett, måste nyval förrättas jämväl inom återstoden av sistnämnda valkrets, vare sig denna återstod skall bilda egen valkrets eller sammanslås med en annan valkrets, i vilket fall val måste ske inom hela den sålunda bildade valkretsen. Samtliga de landstingsmäns mandat måste då upphöra, vilka förut valts för den eller de valkretsar, vilka berörts av den skedda överföringen.

Överflyttas ett område, som utgör endast en del av en valkrets, från den ena årsgruppen till den andra, böra analoga regler tillämpas. Om den årsgrupp, till vilken området överförts, väljer tidigare än den årsgrupp, från vilken detsamma flyttats, skulle uppenbarligen dubbelrepresentation uppstå, om samtliga de representanter, som valts för hela den valkrets, därav området utgjort en del, tillåtes fortsätta sin tjänstgöring, sedan det överflyttade området deltagit i val inom den årsgrupp, till vilken området överförts. Antalet representanter för nämnda valkrets bör därför nedbringas till det antal, valkretsen i sin reducerade omfattning äger välja. Att därvid, såsom föreslagits, nedbringa nämnda antal på så sätt, att man läte mandaten till erforderligt antal upphöra för de landstingsmän, som vid landstingsmannaplatsernas fördelning erhållit plats på grund av de minsta jämförelsetalen, är emellertid icke möjligt. Därigenom skulle nämligen vissa meningsgrupper bland valmännen drabbas av en reduktion av representanternas antal, beroende på en utbrytning av befolkningen inom en viss geografiskt bestämd del av valkretsen, en utbrytning, som måhända verkat reducerande på helt andra meningsgrupper bland valmännen än dem, som komme att drabbas av reduktionen. Det har vidare föreslagits, att de kvarstående landstingsmännen skulle utses på det sätt, att, sedan de valsedlar, som avgivits av de till det överflyttade området hörande valmän, undantagits, förnyad sammanräkning skulle äga rum av övriga valsedlar. En sådan anordning är emellertid ogenomförbar, då ett dylikt särskiljande av valsedlarna, om dessa överhuvud äro i behåll, är omöjligt. En behörigen sammansatt representation för

den minskade valkretsen kan därför enligt min mening ej vinnas i annan ordning än genom nyval. I förevarande fall bör således, samtidigt som val äger rum inom den årsgrupp, till vilken området överförts, val även förrättas inom den valkrets, från vilken området utbrutits. Detta val skall avse återstoden av mandatstiden för den årsgrupp, sistnämnda valkrets tillhör. Valet bör förrättas av valmännen inom valkretsen, sådan densamma till sitt område blivit bestämd i beslutet om utbrytningen. Har återstoden av den gamla valkretsen förenats med del av annan valkrets, måste nyval för samma tid ske jämväl inom sistberörda valkrets.

Överflyttas åter del av valkrets till årsgrupp, som väljer senare än den årsgrupp, det överflyttade området förut tillhört, måste för att området ej skall bliva orepresenterat, samtidigt som val äger rum inom den årsgrupp, området förut tillhört, fullständiga nyval inom den årsgrupp, till vilken området flyttats, anordnas i den eller de valkretsar, till vilken eller vilka området lägges eller vilka eljest undergå jämkning med anledning av överföringen, och böra de sålunda valda representanterna äga att tjänstgöra till dess allmänna val inom nyssnämnda årsgrupp äger rum.

Omformälda regler om mandats upphörande i förtid och nyval torde alltid böra tillämpas, när befolkningmängden inom överfört område uppgår till tal, som enligt § 2 mom. 1 och 4 landstingsförordningen berättigar till utseende av en landstingsman. Uppgår befolkningmängden ej till nämnda tal, kan det synas tvivelaktigt, huruvida det oaktat under alla förhållanden nyval bör äga rum eller ej. Principiellt vore det för visso riktigast, att nämnda regler tillämpades, så snart ett område överföres från den ena årsgruppen till den andra, hur fåtalig befolkningen inom området än må vara. Nämnda befolkning kommer ju i annat fall att antingen icke alls hava deltagit i val av landstingsområdets representanter vid de två landstingen närmast efter det första valet inom endera årsgruppen eller ock att hava deltagit i val av representanter inom båda årsgrupperna vid berörda landsting. Om emellertid befolkningssiffran för det överförda området är så ringa, att de senast förrättade valen inom den valkrets, från vilken området flyttats, och den valkrets, till vilken området förts, icke skulle hava rönt inverkan, därest befolkningen icke deltagit i valet i förstnämnda valkrets eller deltagit i valet i sistnämnda valkrets, saknas uppenbart tillräcklig anledning att föranstalta om de meddelade mandatens upphörande och nyval. Att avgöra, när ett områdes överföring får antagas skola inverka på de av överföringen berörda valkretsarnas

representation, är emellertid ganska vanskligt, då denna fråga är beroende ej endast på områdets befolkningsmängd utan även på andra förhållanden. Om överföringen av ett område medför minskning av det antal representanter, som skall väljas av den valkrets, området förut tillhört, eller en ökning av antalet representanter för den valkrets, till vilken området förts, får naturligen överföringen anses ha medfört inverkan å nämnda valkretsars representationsrätt, och för sådant fall höra de föreslagna reglerna om mandats upphörande i förtid och nyval tillämpas. Förhållandet är enahanda, därest områdets överföring medfört jämkning i flera valkretsar inom endera gruppen och dessa valkretsars sammanlagda representantantal undergått förändring. Om däremot områdets överföring icke medfört rubbning i representantantalet för någon av de valkretsar inom de särskilda årsgrupperna, som berörts av överföringen, bör — på sätt jämväl en av de i ärendet hörda myndigheterna yrkat — åtgärd med anledning av överföringen icke företagas. Dels medför i sådant fall överföringen icke rubbning i det fastställda antalet landstingsmän, dels torde i regel skäl föreligga för antagandet, att överföringen ej skulle i nämnvärd grad hava påverkat representationen för de av överföringen berörda valkretsarna. Det synes därför tillräckligt ifrågasätta, att, där befolkningsmängden inom överfört område icke uppgår till tal, som berättigar till utseende av en landstingsman, ovan angivna regler om mandats upphörande och nyval vinna tillämpning allenast i det fall, att den med anledning av områdets överföring från den ena årsgruppen till den andra företagna jämkning i valkretsindelningen medfört, att antalet representanter för de valkretsar, som berörts av överföringen, undergått förändring, i vilket fall nyval skall äga rum inom samtliga de valkretsar, som berörts av överföringen.

Det har jämväl påyrkats, att bestämmelser om mandats upphörande och nyval skulle meddelas även för det fall, att ett visst område överföres från en valkrets till en annan inom samma årsgrupp. Emellertid torde anledning icke föreligga att i detta fall vidtaga ändring i den redan valda representationen, förrän årsgruppen skrider till val.

Utträder stad ur landsting eller utbrytes ett område, som bildar egen valkrets, ur ett landstingsområde på grund av inkorporering med stad, som icke deltagar i landsting, eller med kommun, som tillhör annat landstingsområde, eller av annan orsak (jmf sid. 30), bör naturligen stadens eller det utbrutna områdets representation inom det landsting, från vilket utträdet eller utbrytningen skett, upphöra. Emedan i fråga om inkorporeringsbeslut förordnande numera i regel gives, att beslutet skall vinna tillämpning först med ingången av nästa kalenderår



efter beslutets meddelande, kommer i sådant fall utbrytningen att träda i kraft med ingången av nästa kalenderår. Områdets representation inom landstinget bör då upphöra med nämnda kalenderårs början. Som invånarna inom det utbrutna området ju ej äro skyldiga att deltaga i de utgifter, som av det under berörda år sammanträdande lagtima landsting för nästföljande år beslutas, böra de ej heller genom representanter deltaga i besluten. Om däremot utträde ur landsting äger rum under pågående kalenderår, vilket torde kunna ifrågakomma, då stad utträder ur landsting eller område utbrytes av annan orsak än inkorporering, kan mandatens omedelbara upphörande medföra oegentligheter. Därest dylika oegentligheter kunna tänkas bliva mera avsevärda, kunna de emellertid i regel undvikas därigenom, att jämväl i dessa fall föreskrifter meddelas om den beslutade förändringens ikraftträdande först med ingången av nästa kalenderår.

Har det utbrutna området utgjort del av en eller flera valkretsar och uppgår områdets befolkningens mängd till tal, som berättigar till utseende av en landstingsman, eller medför områdets utbrytning en nedsättning av det antal landstingsmän, valkretsen eller valkretsarna äga utse, bör nyval för återstående del av mandatstiden äga rum på sätt, som föreslagits för det fall, att del av valkrets överflyttats till årsgrupp, som väljer tidigare än den årsgrupp, från vilken valkrets delen flyttats. Har den av utbrytningen föranledda jämkning i valkretsindelningen medfört ändring jämväl i andra valkretsars område, bör nyval äga rum i samtliga de valkretsar, i vilkas representantantal utbrytningen direkt eller indirekt medfört nedsättning. De för dessa valkretsar förut valda landstingsmännens mandat böra naturligen upphöra, när de nyvalda landstingsmännens tjänstgöringstid tagit sin början.

Avser utbrytningen ett område med så ringa befolkningens mängd, att områdets utbrytning icke medför någon rubbning i det antal representanter, som utses för den valkrets, området tidigare tillhört, torde, i anslutning till vad förut anförts för motsvarande fall vid överföring av område från den ena årsgruppen till den andra, rubbning i den för valkretsen valda representationen icke böra äga rum. Skulle därigenom en för valkretsen vald representant komma att kvarstå, vilken är bosatt inom det utbrutna området, läser ett sådant förhållande icke få anses vara av beskaffenhet att inge allvarligare betänkligheter. Det må i detta sammanhang erinras om, att landstingsmans avflyttning från det län, i vars landsting han äger plats, icke ansetts medföra, att han förlorar sin plats i landstinget.

Såsom ovan antytts kan ett område, exempelvis genom inkorporering med kommun, som tillhör annat landstingsområde, komma att överföras till ett landstingsområde från ett annat. Det överförda området, vars representationsrätt i det landsting det förut tillhört enligt det ovensagda omedelbart bör upphöra, bör naturligen å andra sidan snarast möjligt komma i åtnjutande av sin representationsrätt i det landsting, det efter överföringen skall tillhöra. För vinnande av berörda syfte torde jämväl för detta fall böra meddelas bestämmelser om nyval och landstingsmannamandats upphörande i förtid. Enahanda bestämmelser böra gälla jämväl i det fall, att stad, som utträtt ur landsting, på grund av befolkningssiffrans nedgång åter inträder däri.

Då enligt ovan antydda bestämmelser landstingsmans mandat skall upphöra, måste naturligen jämväl det hans suppleant meddelade uppdrag förfalla. Då landstingsman utses genom fyllnadsval, bör för honom utses suppleant med samma tjänstgöringstid som den ordinarie landstingsmannen.

Med hänsyn till innehållet i de i § 2 mom. 6 landstingsförordningen givna bestämmelser måste det anses åligga länsstyrelserna att övervaka, att de jämkningar i bestående valkretsindelningar, som påkallas av de inom landstingsområdet inträffade förändrade förhållanden, varda av landstingen behörigen vidtagna, ävensom att antalet landstingsmän för varje valkrets lagligen bestämmas med hänsyn till befolkningssiffrorna.

Fråga om jämkning i gjord valkretsindelning kan väckas såväl inom landstinget som av Konungens befallningshavande. Väckes dylik fråga inom landstinget, må beslut i frågan ej fattas förrän efter det Konungens befallningshavandes yttrande inhämtats. I allmänhet torde beslut om jämkning fattas allenast åren innan val inom endera årsgruppen äger rum. På sätt en av de hörda myndigheterna ifrågasatt torde det emellertid vara lämpligt att i lagstiftningen fastslå, att, där förhållanden inträffa, som påkalla jämkning i valkretsindelningen, erforderlig jämkning skall verkställas av landstinget året innan val nästa gång inom endera årsgruppen äger rum, samt att Konungens befallningshavande skall till nämnda landsting avgiva förslag till dylik jämkning. Medför den av Konungens befallningshavande föreslagna jämkningen i valkretsindelningen, att valkrets eller del av valkrets överföres från den ena årsgruppen till den andra, bör länsstyrelsen jämväl avgiva yttrande såväl rörande de landstingsmannamandat, som med anledning därav böra upphöra, som rörande de val, vilka på grund av nämnda förhållande böra ske jämväl för valkretsar, tillhörande den årsgrupp, inom vilken val eljest icke då skulle äga rum.

Då ett område, som utgör del av en eller flera valkretsar, utbrytes ur landstingsområde, bör Konungens befallningshavande till nästa lagtima landsting, efter det den åtgärd beslutats, som föranleder utbrytningen, avgiva förslag till den jämkning i valkretsindelningen, som därav må föranledas. Förslaget bör jämväl innehålla yttrande rörande det eller de nyval, som enligt vad ovan sagts måhända skola äga rum, ävensom uppgift å de landstingsmän och suppleanter, vilka med anledning därav icke äga med sina befattningar fortfara. Därest ett inkorporeringsbeslut meddelats före lagtima landstingets sammankomst året innan inkorporeringen skall träda i tillämpning, skall således Konungens befallningshavande till nämnda landsting avgiva förslag till jämkning i valkretsindelningen. Sedan beslut härom fattats, skola de nyval, som erfordras, äga rum på våren nästföljande år och de då valda landstingsmännen inträda i tjänstgöring den 1 september samma år. Dessa komma följaktligen att taga säte i det under nämnda månad sammanträdande landsting. Skulle det beslut, som föranleder ett visst områdes utbrytning ur landstingsområdet, icke meddelas å sådan tid, att lagtima landstinget året innan förändringen kommer att tillämpas hinner behandla frågan om därav föranledd jämkning i valkretsindelningen, torde frågans behandling böra anstå till nästa lagtima landsting och nyval först året därefter företagas. Frågans hänskjutande till urtima landsting anser jag nämligen ej kunna ifrågasättas. De landstingsmän, som redan äro för den eller de av utbrytningen berörda valkretsarna valde, få under sådana förhållanden trots utbrytningen kvarstå, till dess nyval ägt rum och de därvid valde landstingsmännens tjänstgöringstid tagit sin början.

Landstingets beslut rörande jämkning i valkretsindelning och dithörande frågor skall, jämlikt föreskrift i § 58 mom. 2 landstingsförordningen, delgivas Konungens befallningshavande, som kungör det till efterrättelse; dock att, därest beslutet avviker från vad för landstinget föreslagits och finnes därutinnan icke vara lagligen grundat, befallningshavanden har att hänskjuta frågan till Kungl. Maj:ts bestämmande.

Med hänsyn därtill, att landstingsmannamandats upphörande före den eljest stadgade mandatstidens utgång på grund av jämkning i valkretsindelning kommer att drabba en landstingsman endast i sällsynta undantagsfall, torde det icke vara nödigt att, på sätt som jämväl föreslagits, det protokollsutdrag, som jämlikt § 12 landstingsförordningen skall tillställas landstingsman att gälla såsom fullmakt för honom, förses med erinran därom, att mandatet, med hänsyn till i landstingsförordningen givna bestämmelser, kan upphöra före utgången av den i § 16 av samma förordning stadgade tid.

---

I anslutning till det sålunda anförda har jag låtit utarbета förslag till ändrad lydelse av § 2 mom. 6, § 16 och § 58 mom. 2 i förordningen om landsting ävensom till införande i förstnämnda § av tillagda mom. 7, 8 och 9.

Emellertid synes mig med hänsyn till åtskilliga redan beslutade jämkningar i valkretsindelningen inom två län, Stockholms och Norrbottens, behov av särskilda övergångsbestämmelser föreligga. Såsom redan här ovan omförmälts beslöt 1913 års landsting i Stockholms län med anledning av Brännkyrka sockens inkorporering den 1 januari 1913 med Stockholms stad, att Nacka socken och Saltsjöbadens köping, som tillsammans med Brännkyrka socken bildat en valkrets, i vilken val av sex landstingsmän ägt rum 1912, skulle förenas med Sotholms härad till en valkrets, inom vilken val av fem landstingsmän ägt rum innevarande år. Enligt år 1912 av landstinget i Norrbottens län fattat beslut har Karesuando tingslags valkrets, i vilken en landstingsman valts år 1912, från och med innevarande år förenats med Juckasjärvi tingslags valkrets till en valkrets, i vilken val av tre landstingsmän i år förrättats. Likaledes har enligt beslut samma år Arvidsjaur tingslags valkrets, inom vilken val av två landstingsmän detta år förrättats, från och med år 1916 förenats med Arjeplogs tingslags valkrets till en valkrets, inom vilken val av två landstingsmän skall äga rum sistnämnda år. De sålunda beslutade jämkningarna i valkretsindelningen inom nämnda län skulle komma att medföra, att de för Brännkyrka och Nacka socknars samt Saltsjöbadens köpings valkrets år 1912 valda sex landstingsmän skulle komma att delta i landstinget innevarande år och år 1915, ehuru Brännkyrka socken utbrutits ur landstingsområdet och Nacka socken och Saltsjöbadens köping valt nya representanter år 1914, att en för Karesuando tingslags valkrets år 1912 vald landstingsman skulle delta i landstinget åren 1914 och 1915, ehuru Karesuando tingslag tillsammans med Juckasjärvi tingslag valt landstingsmän i år, samt att de för Arvidsjaur tingslags valkrets 1914 utsedda två landstingsmän skulle fortfara med sina befattningar under åren 1916 och 1917, ehuru Arvidsjaur tingslag år 1916 deltagit i val tillsammans med Arjeplogs tingslag. Då giltig anledning enligt min mening icke föreligger, varför icke berörda missförhållanden böra genom en särskild övergångsbestämmelse afhjälpas, har jag ansett mig böra föreslå ett övergångsstadgande av innehåll, att de landstingsmän och suppleanter, vilka valts år 1912 för Brännkyrka och Nacka socknars samt Saltsjöbadens köpings

valkrets och för Karesuando tingslags valkrets samt innevarande år för Arvidsjaurs tingslags valkrets, ej äga med sina befattningar fortfara längre än, de för förstnämnda två valkretsar valda, till dess de för Sotholms härads samt Nacka sockens och Saltsjöbadens köpings valkrets och de för Juckasjärvi och Karesuando tingslags valkrets vid detta års val utsedda landstingsmän inträtt i tjänstgöring, och de för Arvidsjaurs tingslags valkrets valda, till dess de för Arvidsjaurs och Arjeplogs tingslags valkrets år 1916 utsedda landstingsmäns tjänstgöringstid tagit sin början.

Förutom här ovan omförmälda jämkningar har efter år 1909 jämkning, som medfört områdes överföring från den ena valkretsgruppen till den andra, företagits allenast i valkretsindelningen inom Älvsborgs län. Denna av 1913 års landsting beslutade jämkning har emellertid ej medfört ändring av det antal landstingsmän, som skall utses för de valkretsar, som berörts av jämkningen. Berörda jämkning är således ej av beskaffenhet att påkalla åtgärder i här ifrågavarande hänseenden.

\* \* \*

Slutligen övergår jag till frågan om ändrade bestämmelser angående avkortning och avskrivning av landstingsmedel.

### III. Ändrade bestämmelser rörande avkortning och avskrivning av landstingsmedel.

Enligt bestämmelse i § 49 av förordningen om landsting skall Konungens befallningshavande, på landstingets därom framställda begäran, ombesörja, att de till uttaxering beslutade landstingsmedel bliva genom vederbörande, i sammanhang med kronoskatterna, debiterade och indrivna. I § 52 av samma förordning stadgas vidare, att landstinget beslutar avskrivning av landstingsmedel, som, i anseende till bristande tillgång, icke kunnat indrivna.

I en den 25 augusti 1913 avgiven framställning hava landssekreteraren Herman Uddén och landskamreraren Robert Hagen, vilka äro förordnade att såsom särskilt tillkallade sakkunniga inom civildepartementet biträda vid beredning av frågan om fögderiförvaltningens organisation och lönereglering för fögderiförvaltningen, framhållit önskvärdheten av att det överlämnades åt Konungens befallningshavande att besluta om avkortning och avskrivning av landstingsmedel samt

föreslagit, att § 52 av förordningen om landsting måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Kungl. Maj:ts befallningshavande beslutar om avkortning och avskrivning av landstingsmedel under de förutsättningar och i den ordning, gällande uppbördsreglemente stadgar i fråga om avkortning och avskrivning av kronoutskylder».

Till stöd för sin berörda framställning hava de sakkunniga anfört följande:

»De för utredning av frågan om fögderiförvaltningens omorganisation tillkallade sakkunniga hava å sid. 17 i sitt den 19 december 1912 avgivna betänkande föreslagit, att de för avkortning och avskrivning av kronoutskylder gällande bestämmelser skulle för vinnande av bättre kontroll tillämpas jämväl beträffande landstingsmedel, skjuts-entreprenadbidrag, vägskatt m. fl. medel, som utgå efter bevillningstaxerat belopp, och som debiteras och uppbäras i sammanhang med kronoutskylderna. De sakkunniga erinra härvid, att enligt nu gällande ordning avkortning och avskrivning av dylika medel i allmänhet beslutas av den myndighet, för vilkens räkning medlen debiteras, utan att denna myndighet åtminstone i allmänhet äger tillgång till vederbörliga verifikationer.»

Enligt gällande uppbördsreglemente, jämfört med 23 § i instruktionen för landshövdingarna, äger Kungl. Maj:ts befallningshavande att pröva och avgöra frågan om avkortning och avskrivning av kronoutskylder samt allmänna avgifter, som debiteras och uppbäras i sammanhang med kronoutskylderna.

Beträffande landstingsmedel stadgas emellertid i § 52 av landstingsförordningen, att landsting beslutar om avskrivning (avkortning) av sådana medel, som, i anseende till bristande tillgång, icke kunnat indrivas.

Av annan anledning än bristande tillgång föranledd avkortning eller avskrivning skulle det sålunda få anses tillkomma Kungl. Maj:ts befallningshavande att pröva och avgöra.

Något dylikt utskiftande mellan landsting och Kungl. Maj:ts befallningshavande lär emellertid icke förekomma i praxis, utan frågor om avkortning och avskrivning av landstingsmedel behandlas i ett sammanhang, oavsett beskaffenheten av de hinder, som mött mot medlens uttagande. Att döma av 1911 års länsräkenskaper beslutas avkortning och avskrivning av landstingsmedel i 14 län av landstinget, men i 6 län av Kungl. Maj:ts befallningshavande, under det att i 4 län landstingsmedel, som icke kunnat indrivas, synas utan särskilt avkortnings- eller avskrivningsbeslut direkt avföras i den redovisningsräkning, som jämlikt § 50 landstingsförordningen avgives till landstinget.

När i åtskilliga län sålunda får anses hava överlåtits åt Kungl. Maj:ts befallningshavande att besluta all därstädes förekommande avkortning och avskrivning av landstingsmedel, kan detta antagas hava berott därpå, att Kungl. Maj:ts befallningshavande ansetts äga större förutsättning och förfoga över tillförlitligare material än landstinget att behörigen pröva och avgöra dylika frågor. Att så i verkligheten även är förhållandet, torde under alla omständigheter få anses otvivelaktigt.

Vid sådant förhållande och då likformighet de olika länen emellan vid handläggning av dessa frågor synes av flera skäl vara önskvärd, torde det, oavsett huru organisationen av fögderiförvaltningen än kommer att ordnas, böra stadgas, att Kungl.

Maj:ts befallningshavande skall äga besluta om avkortning och avskrivning av landstingsmedel i samma ordning och på de villkor, som i gällande uppbördsreglemente föreskrives i fråga om avkortning och avskrivning av kronoutskylder.

En sådan anordning skulle därjämte för uppbördsförvaltningarna medverka till förenkling och säkerhet i deras redovisningsarbete, då landstingsmedel, som skulle anmälas till avkortning eller avskrivning, kunde upptagas i avkortnings- och avskrivningslängderna angående kronoutskylder, varigenom uppläggning av särskilda sådana längder angående landstingsmedel och anskaffande av för deras verifierande erforderliga bevis och intyg bleve obehöfligt.

Genom nådig remiss hava länsstyrelserna anbefallts att, sedan vederbörande landsting lämnats tillfälle yttra sig över det i ovanberörda framställning upptagna förslag till ändrad lydelse av § 52 i förordningen om landsting, avgiva utlåtande i ärendet.

*Infördrade  
yttranden.*

I de med anledning härav inkomna utlåtanden hava åtskilliga av de hörda myndigheterna lämnat meddelande om den i förevarande hänseende inom de särskilda länen följda praxis. Sålunda anför länsstyrelserna i Gottlands, Kristianstads, Västerbottens och Norrbottens län, att landstingen i nämnda län dittills plägat fatta beslut i fråga om avkortning och avskrivning av landstingsmedel, jämväl där orsaken till att medlen icke kunnat utfås varit annan än den i § 52 av förordningen om landsting förutsatta eller bristande tillgång. Länsstyrelsen i Kalmar län däremot tillkännagiver, att, enligt i nämnda län följd praxis, landstingen beslutat om avskrivning av sådana medel, som i anseende till bristande tillgång icke kunnat indrivas. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anför, att i nämnda län förfores i fråga om avkortning och avskrivning av landstingsmedel på det sätt, att dylika medel, som skulle av vederbörande kronofogdar och magistrater till avkortning eller avskrivning anmälas, upptoges i avkortnings- och avskrivningslängderna angående kronoutskylder, därvid de för dessas verifierande erforderliga bevis och intyg avsåge jämväl landstingsmedel. Vid därefter skeende behandling av avkortnings- och avskrivningsansökningarna fattade länsstyrelsen beslut jämväl i fråga om avkortning och avskrivning av landstingsmedel, som av annan anledning än bristande tillgång blivit i förberörda längder upptagna, varemot sådana medel vid bristande tillgång utan särskilt avkortnings- eller avskrivningsbeslut direkt avfördes i den räkning, som jämlikt § 50 av förordningen om landsting avgåves till landstinget. Länsstyrelsen i Väster-norrlands län tillkännager, att i länet upptoges uti kronofogdarnas och magistraternas förteckningar å medel, för vilka avkortning eller avskrivning begärdes, jämväl medel, däribland landstingsmedel, om vilkas avkortning eller avskrivning Konungens befallningshavande icke

meddelade något beslut. På särskild framställning av 1911 års landsting hade Konungens befallningshavande under de sista åren granskat frågan om avkortning och avskrivning av landstingsmedlen i sammanhang med liknande granskning av kronomedlen samt lämnat landstinget en summarisk uppgift å de belopp, för vilka avkortning eller avskrivning borde beviljas, varefter landstinget därom fattat formellt beslut. En sådan granskning hos Konungens befallningshavande hade varit så mycket mer nödvändig, som avkortnings- och avskrivningsresolutioner med därtill hörande verifikationer, då landstinget sammanträdde, redan blivit till kammarrätten insända och följaktligen landstinget vid beslutsfattande varit i saknad av erforderliga handlingar. Länsstyrelsen och landstinget i Blekinge län anföra slutligen, att länsstyrelsen med stöd av uppbördsreglementet i första hand förordnat om avkortning och avskrivning av landstingsmedel, samt att landstinget sedan fattat beslut därom.

Det framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 52 landstingsförordningen har *tillstyrkts* av samtliga hörda myndigheter, med undantag av landstingen i Södermanlands, Hallands och Älvsborgs län. De hörda myndigheter, som tillstyrkt förslaget, hava i allmänhet framhållit, att därigenom skulle vinnas likformighet och förenkling i redovisningsarbetet samt större säkerhet för en grundligare prövning av de föreliggande frågorna. I detta hänseende anför sålunda länsstyrelsen i Södermanlands län, att den prövning, som kunde av landstinget ägnas frågor om avkortning och avskrivning, icke kunde annat än i undantagsfall bliva så ingående, att ett bibehållande av nu gällande ordning för dessa frågor behandling skulle vara i landstingets intresse erforderligt. Skulle emellertid landstingens intresse anses särskilt böra tillgodoses, torde det vara tillräckligt med ett stadgande av innehåll, att frågor om avkortning eller avskrivning av större utskyldsbelopp, exempelvis belopp överstigande 500 kronor för en skattskyldig, icke finge av vederbörande länsstyrelse avgöras utan landstingets hörande. Landstingets beslutanderätt borde i sådant fall överflyttas å dess förvaltningsutskott. Länsstyrelsen i Jönköpings län framhåller, bland annat, att det för Konungens befallningshavande vore väsentligt lättare att verkställa granskning av föreliggande ansökningar om avkortning eller avskrivning av landstingsmedel, då granskningen, såsom avsikten syntes vara, skulle företagas i samband med inkomna ansökningar om avkortning och avskrivning av kronoutskylder, varvid alltid måste förefinnas fullständiga verifikationer, vilket för närvarande vid ansökningarnas granskning av landstinget ej alltid vore förhållandet. Länsstyrelsen i Hallands län anför,



att med det föreliggande förslaget skulle resterande landstingsmedel kunna upptagas i samma avkortnings- och avskrivningslängd som kronoutskylderna. Detta skulle innebära en avsevärd lättnad för vederbörande uppbördsman, som nu nödgades uppgöra en särskild dylik längd för landstingsmedlen och en för andra utskylder. Då enligt det föreslagna stadgandet avskrivning icke kunde beslutas av Konungens befallningshavande, såvida icke i ärendet företetts sådana intyg angående den skattskyldige från vederbörande kommunalnämnd, pastorsämbete och utmätningsman, som enligt gällande uppbördsreglemente erfordrades för avskrivning av kronoutskylder, vore enligt länsstyrelsens mening landstingets rätt genom det föreslagna stadgandet tillfyllestgörande bevarad. Länsstyrelsen i Älvsborgs län framhåller, att de fall, där inom landstingen personlig kännedom funnes om de betalningsskyldiges förhållanden, måste vara relativt få. Länsstyrelsen i Norrbottens län anför, att landstingets prövning av föreliggande avkortningar och avskrivningar måste bliva av mycket formell natur, och det kunde näppeligen ifrågasättas, att landstinget skulle kunna vägra avkortning eller avskrivning, när klara bevis om den restskyldiges fattigdom eller vistelse på okänd ort föreläge. Landstinget syntes därför saklöst kunna avstå från denna prövningsrätt. Därtill komme, att detta särskiljande av landstingsmedlen från övriga å kronodebetsedeln upptagna utskylder medförde rätt mycket besvär såväl för uppbördsförvaltningarna som för länsstyrelserna och att den föreslagna anordningen skulle bidra till en väl behöflig förenkling och säkerhet i uppbördsförvaltningarnas redovisningsarbete. Landstinget i Norrbottens län uttalar slutligen, att landstinget i regel ej medhonne en verklig granskning av hithörande frågor och att därför en överflyttning till Konungens befallningshavande av granskningen av desamma vore lämplig.

Landstingen i Södermanlands, Hallands, och Älvsborgs län *avstyrka* däremot den gjorda framställningen, under framhållande, att den ordning, vari frågor om avkortning av landstingsmedel för närvarande behandlades, icke visat sig medföra några olägenheter samt att inom landstinget förefunnes större personalkännedom än som kunde förutsättas hos länsstyrelserna, vilket underlättade ett riktigt bedömande av frågan, huruvida avkortning borde medgivas eller icke.

I likhet med de sakkunniga anser jag en ändring av ovanberörda i § 52 landstingsförordningen intagna bestämmelse om beslutanderätten i fråga om avskrivning av landstingsmedel av behovet påkallad. Otvivelaktigt är

Departement-  
scheffens  
yttrande.

paragrafens lydelse ägnad att giva stöd åt den uppfattningen, att frågor om avskrivning av landstingsmedel på grund av bristande tillgång, avkortning, tillhöra landstingens bedömande, medan frågor om avskrivning av sådana medel på annan grund tillkomma länsstyrelserna. En sådan uppfattning av paragrafens innebörd förekommer, såsom av de i ärendet avgivna yttranden framgår, flerstädes. En uppdelning av dessa frågor mellan olika myndigheter måste emellertid anses mycket olämplig. Ett förläggande av desamma helt till länsstyrelserna skulle dessutom medföra väsentliga fördelar. Såsom nämnt skola landstingsmedlen uppbäras i sammanhang med kronoutskylderna. Möter hinder mot landstingsmedlens och utskyldernas uttagande, är naturligen ändamålsenligast, att prövning, huruvida detta hinder må medföra landstingsmedlens och utskyldernas avkortning eller avskrivning, anförtros samma myndighet och företages i ett sammanhang. Därigenom skulle även, såsom de sakkunniga påpekat, vinnas, att de landstingsmedel, som skola anmälas till avkortning eller avskrivning, kunna upptagas i avkortnings- och avskrivningslängderna angående kronoutskylder, varigenom uppläggning av särskilda sådana längder angående landstingsmedel och anskaffande av särskilda intyg för deras verifierande bleve obehövt. Utan att det i någon mån kan befaras, att landstingets intresse icke bliver i samma grad tillvarataget, skulle dessutom landstinget befrias från ett bestyr, som onödigt ökar dess arbetsbörda.

Som bekant utgår bevillning av fast egendom med förmånsrätt enligt 17 kap. 6 § handelsbalken ur den fasta egendomen, varemot för landstingsmedel, även där de påförts ägare av fast egendom, åtnjutes allenast den i 17 kap. 12 § andra stycket omförmälda allmänna förmånsrätt. Landstingsmedel böra därför, även där de påförts ägare av fast egendom, kunna avkortas under de förutsättningar och i den ordning, som i gällande uppbördsreglemente stadgas om bevillning för inkomst av kapital eller arbete samt inkomst- och förmögenhetsskatt. Med hänsyn till nämnda förhållande anser jag mig böra framlägga förslag till ändrad lydelse av § 52 i förordningen om landsting, dock något avvikande från den av de sakkunniga föreslagna lydelsen; denna ansluter sig nämligen till ett av de sakkunniga utarbetat förslag till nytt uppbördsreglemente, som nu icke är föremål för prövning.

Sedan föredraganden uppläst de utarbetade förslagen till

a) lag om ändrad lydelse av §§ 3, 10, 57 och 58 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

b) lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862; och

c) lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, §§ 16 och 52 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom införande i § 2 av samma förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9; vilka förslag voro av den lydelse, bilagorna till protokollet utvisade, hemställde föredraganden, att förslagen måtte föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga medlemmar biträdde hemställan behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skulle till riksdagen avlåtas.

Ur protokollet:

*Niklas A. Lindhult.*

---

*Bilaga I.*

## Till Konungen.

Genom nådig remiss den 13 sistlidne juni har statistiska centralbyrån anbefallts att, efter vederbörande stadsmyndigheters hörande, avgiva underdånigt utlåtande över innevarande års riksdags skrivelse nr 68, vari riksdagen hemställt, det täcktes Eders Kungl. Maj:t låta utreda, på vad sätt sådana ändringar må kunna göras i vederbörande kommunalförfattningar, att arrendator av för sig till bevillning taxerad jordbruksfastighet inom stads jurisdiktionsområde måtte tillerkännas rösträtt för fastigheten, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda. I anledning härav får centralbyrån, med återställande av remissakten och med överlämnande av de yttranden i ärendet, som från 66 städer inkommit, i underdånighet anföra följande.

För vinnande av kännedom, dels i vad omfattning utarrendering av jordbruksfastigheter förekommer i städerna, och dels om den ställning fastigheternas ägare och arrendatorer för närvarande såväl författningens enligt som i verkligheten innehava i fråga om skattskyldighet till kommunen och rösträtt i dess angelägenheter för dessa fastigheter, har centralbyrån, jämlikt nådigt bemyndigande, från alla städer i riket infordrat uppgifter enligt särskilt upprättat formulär, varav ett exemplar här närslutes, rörande varje enligt 1913 års mantalslängd eller eljest kända förhållanden utarrenderad och av samma års taxeringsnämnd särskilt taxeringsvärde åsatt jordbruksfastighet inom stadsområdet.

Givetvis hava i denna utredning medtagits endast sådana särskilt taxerade fastigheter, som i sin helhet varit upplåtna åt en arrendator. De ofta förekommande fall, särskilt beträffande städernas egna jordar, att ett större område är utarrenderat enligt flere arrendeavtal, utan att varje arrendelott är åsatt särskilt taxeringsvärde, hava, även om uppgifter

om dem inkommit, måst uteslutas, enär inga särskilda kommunalutskylder och således icke heller någon kommunal rösträtt för sådana lotter kunna ifrågakomma. Utredningen har av denna anledning, enligt av stadsmyndigheterna meddelade upplysningar, icke kommit att omfatta vissa områden inom städerna Norrtälje, Sigtuna (omkring 25 arrendatorer), Uppsala (72 arrendatorer), Enköping (omkring 325 arrendatorer), Eksjö, Kalmar, Karlskrona (omkring 30 arrendatorer), Simrishamn (4 arrendatorer), Lund (ett 60-tal arrendatorer), Landskrona (35 arrendatorer), Marstrand, Säter (inmot 100 arrendatorer), Söderhamn, Hudiksvall och Sundsvall. Ur utredningen hava även uteslutits några få fastigheter, som ägas av staden eller staten och på arrende upplåtits åt någon dess myndighet. I fråga om utredningens omfattning må även anmärkas, att uppgifter om enskildes fastigheter torde få anses vara mindre fullständigt inkomna, beroende detta, såsom även från några städer anförts, på felande anteckningar i mantalslängderna.

I närslutna tabell har statistiska centralbyrån sammanfattat resultaten av den verkställda statistiska utredningen, och meddelas där dels vissa huvuddata för varje stad och dels för samtliga städer något mera utförliga upplysningar i avseende å de fyra grupper av fastigheter, som från skattskyldighetens och rösträttens synpunkt få anses vara av grundläggande betydelse.

Sålunda hava såsom en från övriga fastigheter skild grupp behandlats de fastigheter, som tillhöra städerna själva eller staten. Städernas fastigheter äro visserligen enligt förordningen om kommunalstyrelse i stad fullt likställda med enskildes fastigheter, d. v. s. underkastade kommunalskatt och således medförande rösträtt för ägaren. Emellertid kunde ju förväntas, att städerna icke debiterade sig själva utskylder och icke heller uppfördes såsom röstberättigade, då väl ytterst sällan torde förekomma, att de utöva sin rösträtt. Att kommunalutskylder påföras för städernas egna utarrenderade fastigheter, kan dock sägas vara regel. Endast i Lund, Ystad, Halmstad, Göteborg, Gävle, Umeå och Luleå samt delvis i Eskilstuna, Malmö, Åmål och Örebro hava stadens fastigheter ej upptagits i debiterings- och uppbördslängden. I övrigt har debitering alltid ägt rum, och att så skett, förklaras oftast därav, att arrendatorn på grund av arrendeavtalet eller legala stadganden har att svara för utskylderna; i 15 städer har dock staden påförts utskylder, som den själv har att erlagga. Mindre ofta förekommer, att staden tillerkänts rösträtt för de utarrenderade fastigheterna. Så är dock fallet med 17 städer, varemot i 18 städer de utarrenderade stadsfastigheterna helt och hållet lämnats ur räkningen vid

röstlängdens upprättande. Återstående 19 städer, som äga utarrenderade jordbruksfastigheter, hava helt eller delvis överlåtit rösträtten för desamma på arrendatorerna. En utsträckning av arrendatorernas rösträtt till alla fastigheter, som ägas av städerna själva, skulle emellertid näppeligen kunna anses innebära något verkligt intrång på ägarnes rättigheter.

Vad åter angår statens utarrenderade fastigheter, intaga dessa i städerna en undantagsställning därutinnan, att för dem kommunalutskylder icke skola påföras, varför ej heller någon rösträtt kan ifrågakomma. Även här förefinnes sålunda en olikhet mellan land och stad. Å landet skall nämligen arrendatorn alltid påföras kommunalutskylder för en till 6 % av kronoegendomens taxeringsvärde beräknad inkomst, och för denna inkomst har han även rösträtt. Blott i det fall, att den sålunda beräknade inkomsten av kronoarrende uppnår det för staden gällande s. k. existensminimum, kan även i stad en arrendator på visst sätt betraktas såsom skattskyldig och röstberättigad för arrenderad kronoegendom, ehuruval denna skattskyldighet och rösträtt rätteligen tillkomma honom såsom åtnjutande inkomst av arbete. I de inkomna uppgifterna förekomma även ett par dylika arrendatorer, och hava de på nu anförda skäl uppförts i tabellen såsom skattskyldiga och röstberättigade för de arrenderade fastigheterna.

Då den kommunala skattskyldigheten för utarrenderad fastighet enligt kommunalförordningen för stad alltid åligger ägaren, men enligt lagen den 14 juni 1907 angående nyttjanderätt till fast egendom arrendatorn har att svara för utskylderna, hava vid den statistiska utredningen fastigheterna ytterligare fördelats i tvenne grupper, allt efter som för dem gälla »nyare» eller »äldre» arrendeavtal, och avses härvid med de förra sådana, å vilka nyttjanderättslagens bestämmelser om arrendators skattskyldighet äga tillämpning, nämligen dels de avtal, som ingåtts efter 1907 års utgång, dels och sådana därförinnan slutna avtal, som ingåtts på obestämd tid eller med förbehåll om rätt för såväl upplåtaren som legotagaren att uppsäga avtalet. Enligt nyare avtal är således arrendatorn ansvarig för utskylderna, enligt äldre avtal däremot ägaren, medan åter enligt kommunalförordningen ägaren alltid skall påföras utskylder för fastigheten, varmed även följer rösträtt för densamma. Det är också just denna genom nyttjanderättslagens tillkomst uppkomna brist på överensstämmelse mellan faktisk skattskyldighet och rösträtt, som huvudsakligen föranlett riksdagens ifrågavarande skrivelse.

Efter denna översikt av omfattningen och planen för den statistiska utredningen anhåller centralbyrån att få något närmare redogöra för de resultat, som ur densamma framgått.

Sådana utarrenderade jordbruksfastigheter, varom här är fråga, förekomma, såsom den bifogade tabellen utvisar, i 76 av rikets städer men saknas i städerna Norrtälje, Östhammar, Motala, Vimmerby, Borgholm, Karlskrona, Simrishamn, Marstrand, Lysekil, Alingsås, Tidaholm, Arvika, Falun, Säter, Hudiksvall, Sundsvall, Örnsköldsvik, Skellefteå, Piteå och Haparanda. Från Askersund hava trots upprepade påminnelser några uppgifter eller något meddelande om förhållandena i staden ännu ej till centralbyrån inkommit.

Antalet redovisade fastigheter uppgår till 1,772, varav 1,066 tillhöra städerna själva, 21 staten samt 685 enskilda personer, stärbhus, bolag, menigheter o. d. Inom det planlagda området äro belägna 214 fastigheter, vartill komma 26, som ligga delvis inom och delvis utom. För 118 fastigheter, som tillhöra inkorporerade områden eller städer, som på senare åren nybildats, gälla ännu arrendeavtal ingångna före tidpunkten för överflyttningen från land till stad. En av dessa fastigheter har blott delvis inkorporerats.

Det värde, som av 1913 års taxeringsnämnder åsatts fastigheterna, uppgår inalles till 19,045,610 kronor, varav 8,673,110 kronor komma på städernas egna fastigheter, 463,500 kronor på statens och 9,909,000 kronor på enskildes fastigheter. Medelvärdet per fastighet utgör sålunda överhuvud 10,748 kronor och särskilt för städernas egna fastigheter 8,136 kronor, för statens 22,071 kronor och för enskildes fastigheter 14,466 kronor. Storleken av de ifrågavarande fastigheterna belyses närmare av följande sammanställning:

Taxeringsvärde, kronor.	Antal fastigheter.	I % av hela antalet.
T. o. m. 1,000 kr. ....	496	28.0
1,001— 2,500 » .....	363	20.5
2,501— 5,000 » .....	303	17.1
5,001— 10,000 » .....	241	13.6
10,001— 25,000 » .....	196	11.1
25,001— 50,000 » .....	98	5.5
50,001—100,000 » .....	54	3.0
över 100,000 » .....	21	1.2
	<hr/>	<hr/>
	Summa 1,772	100.0

Nära hälften av fastigheterna hava således ett taxeringsvärde ej överstigande 2,500 kronor, och inemot  $\frac{2}{3}$  stanna vid eller under 5,000 kronors värde. Rikligast äro småfastigheterna företrädta i Enköping, Visby, Sölvesborg, Kristianstad, Ystad, Varberg, Kungsbacka, Kungälv,

Strömstad, Lidköping, Örebro, Arboga och Östersund. De torde även oftast vara obebyggda och i jordbrukshänseende mera sällan representera självständiga brukningsdelar, såsom ock från några städer anmärkts.

Med hänsyn till skattskyldigheten, sådan denna författningsenligt är fördelad mellan ägare och arrendator, gruppera sig fastigheterna sålunda:

	Städernas egna och statens fastigheter.	Andra fas- tigheter.	Summa.
Fastigheter med nyare arrendeavtal ....	525	538	1,063
» » äldre » .....	562	147	709
	Summa 1,087	685	1,772

För 60.0 % av fastigheterna är således arrendatorn enligt lag förbunden att svara för utskylderna. I fråga om städernas egna och statens fastigheter är detta däremot fallet med endast 48.3 %, men beträffande enskildes fastigheter med ända till 78.5 %. Vilka förändringar dessa procenttal undergå därigenom, att på grund av privaträttsliga avtal mellan ägare och arrendator den lagenliga skattskyldigheten i verkligheten överflyttats från ägaren på arrendatorn eller tvärtom, blir centralbyrån här nedan i tillfälle att närmare beröra. Den påvisade olikheten mellan städernas egna och statens fastigheter å ena sidan samt de enskildes fastigheter å den andra, sammanställd med det förut anmärkta förhållandet, att staten aldrig kan och städerna själva knappast någonsin lära utöva rösträtt för sina utarrenderade fastigheter, giver emellertid vid handen, att till och med en generell överflyttning av rösträtten på arrendatorn icke skulle avsevärt inkräkta på den verkliga rösträtt, som på grund av lagenlig skattskyldighet bör tillkomma ägaren. Antalet fastigheter, för vilka enskilde ägare äro lagenligt skattskyldiga, uppgår nämligen endast till 147 eller 8.3 % av hela antalet.

Ehuru enligt kommunalförordningen för stad stadsutskylderna för en bevillningstaxerad fastighet alltid skola påföras ägaren, äro, såsom av den ofta åberopade tabellen framgår, arrendatorerna av de ifrågasvarande jordbruksfastigheterna i stor omfattning debiterade utskylderna. I ett 10-tal fall är detta även händelsen med statens fastigheter, ehuru dessa äro befriade från stadsskatt. Av städernas egna fastigheter äro för  $\frac{1}{5}$  några kommunalutskylder ej påförda, men för övriga fastigheter liksom även för de enskildes fastigheter hava utskylderna, vare sig nyare eller äldre arrendeavtal föreligga, stundom påförts ägaren och stundom arrendatorn. Detta framgår närmare av följande sammanställning:



	Hela antalet fastigheter.	Antal fastigheter, för vilka utskyl- derna debiterats arrendatorn.	De senare i %.
Städernas egna och statens fastigheter:			
Nyare arrendeavtal .....	525	205	39.0
Äldre       » .....	562	392	69.8
Andra fastigheter: Nyare arrendeavtal	538	96	17.8
Äldre       »	147	47	32.0
	Summa 1,772	740	41.8

För mer än  $\frac{2}{5}$  av fastigheterna äro således arrendatorerna, i strid mot gällande bestämmelser, i debiterings- och uppbördslängderna upptagna såsom skattskyldiga. Bland städernas egna och statens fastigheter är detta fallet med 54.9 %, bland enskildes fastigheter med 20.9 %, bland fastigheter, för vilka nyare arrendeavtal gälla, med 28.3 % och för fastigheter med äldre arrendeavtal med 61.9 %. Att så kunnat ske, sammanhänger naturligtvis ytterst därmed, att arrendatorn antingen enligt nyttjanderättslagen eller enligt bestämmelser i arrendeavtalet i verkligheten har att svara för utskylderna. Detta är dock icke alltid händelsen. Så hava i Örebro utskylderna för 91 fastigheter med äldre och 13 med nyare arrendeavtal debiterats arrendatorerna, ehuru ägaren (staden själv) rätteligen är för dem ansvarig. Enligt av stadens magistrat meddelad upplysning beror detta emellertid därpå, att vid de uppgörelser, som under de senare åren träffats mellan staden och innehavarna av de s. k. sjättedelsjordarna, jorden förklarats vara en till staden upplåten donation och brukarne från att hava ansetts som ägare blivit arrendatorer. I fråga om såväl skattskyldighet som rösträtt behandlas dock arrendatorerna fortfarande såsom ägare.

Vid den i tabellen genomförda fördelningen av fastigheterna allt efter som ägaren eller arrendatorn ytterst har att svara för utskylderna, vare sig dylika debiterats eller icke, har centralbyrån utgått från nyttjanderättslagens bestämmelser, att vid nyare avtal arrendatorn och vid äldre avtal ägaren är den verkligt skattskyldige, dock med de avvikelser härifrån, som betingats av särskilda överenskommelser mellan ägare och arrendator angående kommunalutskyldernas erläggande, och dessutom med den modifikationen, att därest arrendatorn debiterats utskylderna för fastighet med äldre arrendeavtal, utan att sådan särskild överenskommelse uppgivits föreligga, arrendatorn även betraktats såsom skyldig att erlägga kommunalskatten. Enligt anmärkningarna till tabellen har arrendatorn därjämte upptagits såsom skattskyldig även i de fall, då han

haft att erlægga endast en del av utskylderna. Efter dessa grunder beräknad, ställer sig arrendatorernas faktiska skattskyldighet sålunda:

	Hela antalet fastigheter.	Antal fastigheter, för vilka utskylderna åligger arrendatorn.	De senare i %.
Städernas egna och statens fastigheter: Nyare arrendeavtal .....	525	480	91.4
Äldre » .....	562	457	81.3
Andra fastigheter:			
Nyare arrendeavtal .....	538	494	91.8
Äldre » .....	147	102	69.4
Summa	1,772	1,533	86.5

Arrendatorernas skattskyldighet, som enligt lag borde avse 60.0 % av fastigheterna, är alltså i verkligheten utsträckt ända till 86.5 %, därav för städernas egna och statens fastigheter till 86.2 % och för enskildes fastigheter till 87.0 %, således utan nämnvärd olikhet mellan dessa bägge grupper av fastigheter. Större bliva, såsom kunde förväntas, differenserna, om fastigheter med nyare arrendeavtal jämföras med dem, för vilka äldre arrendeavtal gälla. Bland de förra har arrendatorn att svara för utskylderna för 91.6 %, i fråga om de senare åter endast för 78.8 %. Detta innebär, att för endast 8.4 % av de nyare arrendeavtalen skattskyldigheten blivit genom privaträttsliga avtal o. d. överflyttad från arrendatorn på ägaren, men för ej mindre än 78.8 % av de äldre arrendeavtalen från ägaren på arrendatorn.

Antalet dylika särskilda överenskommelser rörande stadsutskyldernas erläggande uppgår till 1,061, vilket motsvarar 59.9 % av samtliga arrendeavtal. Enligt 104 avtal har ägaren att svara för utskylderna, och 15 av dessa, som äro äldre avtal, innebära endast en bekräftelse av de legala stadgandena. Detsamma är även fallet med 507, eller 47.7 %, av de nyare avtalen, där således arrendatorn enligt såväl nyttjanderättslagen som särskild överenskommelse är ansvarig för utskylderna. Återstående 450 särskilda överenskommelser i fråga om fastigheter med äldre arrendeavtal, eller 63.5 % av hela antalet dylika avtal, innebära däremot en överflyttning av ägarens skattskyldighet på arrendatorn. Då antalet fastigheter med äldre avtal, för vilka arrendatorn överhuvud är skattskyldig, uppgår till 559 eller 78.8 %, motsvarar således skillnaden, 109 fastigheter eller 15.3 %, de fastigheter, för vilka arrendatorn debiterats utskylderna utan att vara för dem ansvarig.

Även om det förut omnämnda, mot gällande lagstiftning stridande förfarandet att debitera arrendator utskylderna för arrenderad fastighet i viss mån kan betraktas såsom en för undvikande av onödig omgång lämplig åtgärd, torde däremot knappast något skäl kunna anföras för den likaledes ofta förekommande avvikelser från kommunalförordningen i stad, att arrendator upptages i röstlängden såsom ägande rösträtt för fastigheten. Tabellen utvisar nämligen, att för 45.6 % av fastigheterna ägaren är antecknad som röstägare, för 31.8 % arrendatorn och för 22.6 % ingendera. Inom de fyra grupperna av fastigheter har arrendatorn tillerkänts rösträtt i den omfattning, som följande sammanställning utvisar:

	Hela antalet fastigheter.	Antal fastigheter, för vilka rösträtten tillkommer arrendatorn.	De senare i %.
Städernas egna och statens fastigheter:			
Nyare arrendeavtal .....	525	128	24.4
Äldre » .....	562	353	62.8
Andra fastigheter:			
Nyare arrendeavtal .....	538	51	9.5
Äldre » .....	147	31	21.1
Summa	1,772	563	31.8

Av städernas egna och statens fastigheter hava arrendatorerna redan nu rösträtt för ända till 44.3 %, av enskildes åter för endast 12.0 %, av fastigheter med nyare arrendeavtal för 16.8 %, men av fastigheter med äldre arrendeavtal för ej mindre än 54.2 %. De betydande växlingar, som härvid framträda, sammanhänga huvudsakligen därmed, att städerna själva, som sällan torde utöva rösträtt, kunna överlåta rösträtten för sina fastigheter på arrendatorerna utan att därigenom i verkligheten förlora någon egen rösträtt, samt att särskilda överenskommelser, varigenom skattskyldigheten och därmed merendels även rösträtten överflyttats på arrendatorn, oftare förekomma vid äldre arrendeavtal än vid nyare. En bidragande orsak är dessutom det förut omnämnda säregna förhållandet med de s. k. sjättedelsjordarna i Örebro.

Sammanfattas vad nu anförts, kan arrendatorernas nuvarande ställning i fråga om skattskyldighet och rösträtt för de arrenderade fastigheterna åskådliggöras genom följande översikt, som för särskilda grupper av fastigheter utvisar det antal fastigheter, för vilka arrendatorerna äro skattskyldiga eller äga rösträtt, i % av hela antalet fastigheter inom gruppen.

	Fastigheter, för vilka arrendatorn enligt lag är skattskyldig.	Fastigheter, för vilka utskylderna i verkligheten äligga arrendatorn.	Fastigheter, för vilka arrendatorn har rösträtt.
Städernas egna och statens fastig- heter: Nyare arrendeavtal.....	100.0	91.4	24.4
Äldre       »       .....	—	81.3	62.8
I allt	48.3	86.2	44.3
Andra fastigheter:			
Nyare arrendeavtal.....	100.0	91.8	9.5
Äldre       »       .....	—	69.4	21.1
I allt	78.5	87.0	12.0
Samtliga fastigheter:			
Nyare arrendeavtal.....	100.0	91.6	16.8
Äldre       »       .....	—	78.8	54.2
I allt	60.0	86.5	31.8

Såsom slutresultat av den statistiska utredningen framgår härav, att arrendatorerna äro enligt lag skattskyldiga för  $\frac{2}{3}$  av samtliga fastigheter, att däremot på grund av privaträttsliga avtal eller andra förhållanden den verkliga skattskyldigheten är utsträckt ända till 86.5 % av fastigheterna samt att, ehuru arrendatorerna författningsenligt aldrig borde vara i röstlängderna upptagna för de arrenderade fastigheterna, desamma likväl äro tillerkända rösträtt för inemot  $\frac{1}{3}$  av alla fastigheter, vilket motsvarar något mer än hälften av de fastigheter, för vilkas utskylder de jämlikt nyttjanderättslagen hava att svara, samt fullt  $\frac{1}{3}$  av de fastigheter, för vilka de i verkligheten äro skattskyldiga.

Då bland motiven för riksdagens skrivelse även framhållits den förlust av rösträtt, som tillskyndas arrendator av jordbruksfastighet å landet i det fall, att fastigheten inkorporeras med stad, torde även denna fråga böra något belysas. Antalet dylika fastigheter har i det föregående uppgivits till 118, varav 19 tillhöra städerna själva eller staten. För 52 fastigheter gälla nyare arrendeavtal och för 66 äldre avtal. I debiterings- och uppbördslängderna är ägaren upptagen för 60 fastigheter, arrendatorn för 52 samt ingendera för 6 fastigheter. Särskilda överenskommelser angående kommunalutskyldernas erläggande finnas för ej mindre än 102 fastigheter, och genom de allra flesta, eller 89, har skattskyldigheten lagts på arrendatorn. Inalles har arrendatorn att svara för utskylderna för 104 fastigheter. Rösträtten åter är i regeln förbehållen ägaren. Endast för 19 fastigheter har arrendatorn upptagits i röst-

längden, vilket således innebär, att genom överflyttningen från lands- till stadskommun arrendatorn förlorat rösträtt för 99 av de 118 fastigheterna.

I det föregående hava arrendatorernas nuvarande skattskyldighet och rösträtt huvudsakligen behandlats med hänsyn till de utarrenderade fastigheternas antal, varvid dock staten och de 54 fastighetsägande städerna jämväl blivit något berörda i deras egenskap av ägare. Det återstår då att även se frågan från synpunkten av övriga ägares samt arrendatorernas mera personliga förhållanden.

Antalet enskilde ägare uppgår till 523, nämligen 356 enskilda personer och 167 stärbhus, bolag, menigheter o. d. Arrendatorerna åter äro till antalet 1,299, varav 1,205 äro enskilda personer och 94 hänförliga till nyssnämnda grupp av juridiska personer. Av arrendatorerna äro 186 mantalsskrivna i annan kommun än den stad, där de arrendera fastighet. Dessa arrendatorer intaga härigenom en särställning, som visserligen icke blivit i riksdagens skrivelse berörd, men likväl är av betydelse för den ifrågasatta reformen. De äro nämligen enligt § 3 av förordningen om kommunalstyrelse i stad, i motsats till förhållandet å landet, icke i egenskap av arrendatorer medlemmar av den kommun, inom vilken den arrenderade fastigheten är belägen, och kunna redan på grund härav icke bliva röstberättigade för den arrenderade fastigheten. En ändring av nämnda § till överensstämmelse med § 4 i kommunalförordningen för landet blir därför nödvändig, om arrendatorer i stad även i andra hänseenden skola likställas med arrendatorer på landet.

I de två sista avdelningarna av tabellen äro ägarne och arrendatorerna fördelade med hänsyn till sin skattskyldighet till och rösträtt inom stadskommunen, allt efter som dessa förhållanden grunda sig på de ifrågavarande utarrenderade jordbruksfastigheterna eller på annan bevillning underkastad fastighet eller inkomst. Det framgår därav, att av de 523 enskilde ägarne ej mindre än 376, eller 71.9 %, redan av annan anledning än såsom ägare av utarrenderade jordbruksfastigheter äro påförda bevillning och således röstberättigade. För dessa skulle en överflyttning på arrendatorerna av rösträtten för fastigheterna på sin höjd medföra en sänkning av röstetalet, och 31 av dem hava redan överlåtit sin rösträtt för fastigheterna. Detsamma är ock förhållandet med 27 av de 147 ägare, som ej påförts annan bevillning än för de utarrenderade fastigheterna. Inalles hava således 58 ägare, eller 11.1 %, avstått från sin rösträtt för utarrenderade fastigheter till förmån för arrendatorerna. Bleva arrendatorerna alltid röstberättigade för arrenderade fastigheter, skulle därför 120 ägare eller 22.9 %, förlora all rösträtt inom

den stad, där fastigheterna äro belägna, varemot 345 ägare, eller 66.0 %, fortfarande skulle kvarstå såsom röstberättigade, om ock i allmänhet med lägre röstetal. Av de 1,299 arrendatorerna åter äro 785, eller 60.4 %, redan på grund av påförd bevillning röstberättigade, och 390, eller 30.0 %, hava genom ägarnes överlåtande av rösträtten fått sina röstetal ökade eller bekommit helt ny rösträtt. En generell reform skulle för arrendatorerna hava till följd, att 373, eller 28.7 %, nu ej röstberättigade skulle erhålla rösträtt och 536, eller 41.3 %, få ökat röstvärde.

De stadsmyndigheter som yttrat sig över riksdagens förevarande skrivelse, hava i allmänhet uttalat sin anslutning till vad däri anförts och hemställts. Endast tre myndigheter kunna sägas hava avstyrkt den gjorda framställningen att genom lag medgiva rösträtt åt arrendator av jord i stad, nämligen stadsstyrelsen i Borgholm, »även av skäl att tillskapandet av sådan rätt kunde leda till bestämmelse om likartad rätt för den, som helt eller delvis har nyttjanderätt till annans fasta bostadsmark inom stads planlagda område», varemot stadsfullmäktige i staden instämt i riksdagens skrivelse; vidare magistraten i Sölvesborg, som dock endast framhåller, att något behov av förändring i gällande lagstiftning icke gjort sig kännbart; samt slutligen magistraten i Ystad, som bland annat anför att »åtminstone vad Ystad beträffar förekommer det mera sällan, att arrendatorn har sin huvudsakliga inkomst av den jordbruksfastighet, som han på arrende innehar, utan driver han jordbruket mera såsom en binäring vid sidan av hans egentliga yrke. I regeln är den arrenderade jordbruksfastigheten oobbyggd och icke stor nog för att någon därav kan hava sin utkomst». Även magistraterna i Östhammar och Öregrund hava framhållit, att särskilt behov av ändring i kommunalförordningen icke förefinnes, och i alla händelser påyrkat, att frågan uppskjutes för att finna sin lösning i samband med den möjligen förestående kommunalskattereformen. Ehuru i allmänhet uttalande sin principiella anslutning till riksdagens framställning, hava flere myndigheter särskilt med hänsyn till de övergångsbestämmelser, som skulle nödvändiggöras därigenom, att skatteplikt och rösträtt alltid borde åtföljas, likaledes påyrkat ett dylikt uppskov, nämligen magistraten i Mariefred, stadsstyrelsen i Huskvarna, magistraterna i Kristianstad, Falkenberg, Köping, Söderhamn och Luleå, mantalskommisarierna i Göteborg samt alternativt magistraterna i Örebro och Nora. Mot full likställighet mellan stad och land uttala sig magistraterna i Strängnäs, Visby och Kristinehamn, vilka anse, att fastigheter inom det planlagda området icke böra träffas av reformen, samt magistraterna i Halmstad och Örebro,

som hålla före, att arrendatorn icke bör erhålla rösträtt, därest ägaren enligt avtal åtagit sig betalningsskyldighet för kommunalutskylderna. I sistnämnda riktning uttala sig även magistraterna i Varberg och Kungsbacka, medan magistraten i Hedemora vill inskränka arrendators rösträtt till att avse de fastigheter, för vilka han erlägger bevillning. Att arrendatorerna upptagas i taxeringslängderna till erläggande av bevillning, påyrkas jämväl av magistraterna i Landskrona och Varberg. Å andra sidan hava stadsstyrelsen och stadsfullmäktige i Eslöv samt stadsstyrelsen i Arvika erinrat om, att den ifrågasatta ändringen, som enligt riksdagens skrivelse skulle avse jordbruksfastighet inom stads jurisdiktionsområde, hör omfatta alla stadsområden, således även de städer, som sakna egen jurisdiktion.

Rörande de övergångsbestämmelser, som med hänsyn till de bestående arrendeavtalen bliva nödvändiga, därest arrendator i stad skulle fullt likställas med arrendator å landet, hava även en del myndigheter yttrat sig. Sålunda påyrka magistraterna i Örebro och Sundsvall samt stadsstyrelsen i Tidaholm, att alla bestående arrendeavtal undantagas, magistraten i Strängnäs åter endast sådana, å vilka nyttjanderättslagen ej äger tillämpning. Stockholms magistrat håller före, att de bestående kontrakten endast i händelse av inkorporering böra träffas av reformen, varemot överståthållarämbetet icke hyser några betänkligheter mot att de nya bestämmelserna bliva gällande för alla bestående arrendeavtal. Magistraten i Nora anser, att inom vissa år någon förändring icke bör ske i bestående arrendeförhållanden, och magistraten i Mariestad, att de nya bestämmelserna icke böra tillämpas på de nuvarande arrendeavtalen, så framt ej ägare och arrendator därom enas. Magistraten i Gävle utesluter sådana bestående avtal, enligt vilka ägaren skall betala kommunal-skatten, och kronobokhållaren i staden antyder möjligheten att stadga rätt att uppsäga gällande avtal. Magistraten i Landskrona föreslår, att rösträtt tillerkännes arrendator, som genom avtal är förbunden att erlägga såväl krono- som kommunalutskylder för fastigheten. Slutligen ifrågasätter magistraten i Uddevalla, om icke arrendator borde hava rösträtt, därest han på grund av kontraktets bestämmelser eller efter frivilligt åtagande styrkt sig hava fullgjort skattskyldigheten för fastigheten.

För egen del kan statistiska centralbyrån från principiell synpunkt icke finna annat än lämpligt samt med billighet och rättvisa överensstämmande, att arrendatorer i stad bliva fullt likställda med arrendatorer på landet i fråga om kommunal skattskyldighet och rösträtt för de arren-

derade fastigheterna. Och centralbyrån kan ej heller finna, att de invändningar och de förslag till begränsningar, som av några stadsmyndigheter framställts och även av riksdagen framkastats, kunna tillmätas någon avgörande betydelse. Sålunda torde även på landet förekomma, att utarrenderade jordbruksfastigheter äro obebyggda och endast i mindre grad spela någon roll i jordbrukshänseende eller i övrigt för arrendatorns utkomst. Beträffande åter den föreslagna inskränkningsreformen till fastigheter utom städernas planlagda område, lägger redan det förhållandet, att vissa arrenderade fastigheter äro belägna delvis inom och delvis utom det planlagda området, hinder i vägen för en sådan inskränkingsfulla genomförande. Och så länge ingen dylik begränsning skett i fråga om de samhällen å landet, för vilka stadsplanlagen är gällande och där ävenledes utarrendering av fastigheter inom stadsplanen torde förekomma, finnes enligt centralbyråns förmenande intet skäl att härvid göra undantag för städerna, och detta så mycket mindre, som en utvidgning av stadsplanen alltid kunde hava till följd samma olägenheter, som nu uppstå vid inkorporeringar. Att fastigheten taxerats såsom jordbruksfastighet, bör därför i stad liksom på landet vara det enda avgörande, och givetvis böra de blivande författningsändringarna även avse jordbruksfastighet i sådan stad, som lyder under landsrätt. Att däremot i detta sammanhang vidtaga några ändringar i de nu för hela riket gällande bestämmelserna om bevillningens debitering och utgörande, torde icke ens kunna ifrågasättas. Någon anledning att i övrigt rubba de nuvarande grunderna för den kommunala rösträtten synes ej heller föreligga. Även i fråga om arrendatorer i stad bör därför rösträtten vara direkt beroende av skattskyldigheten till kommunen och enskilda överenskommelser mellan ägare och arrendator av utarrenderad fastighet icke tillåtas utöva något inflytande på den legala skattskyldigheten och rösträtten.

Den föreslagna reformen torde alltså, åtminstone i avvaktan på en slutlig lösning av frågan i sammanhang med en blivande kommunal-skattereform, kunna åvägbringas därigenom, att i kommunalförordningarna för stad inryckas bestämmelser, varigenom de arrendatorer, som enligt nyttjanderättslagen hava att svara för utskylderna för arrenderad fastighet, även bliva upptagna i debiterings- och uppbördslängderna såsom kommunalt skattskyldiga för fastigheten och på grund därav även i röstlängden såsom röstberättigade för densamma. Detta skulle således bliva fallet med de arrendatorer, som innehava fastigheter med »nyare» arrendeavtal. Några särskilda övergångsbestämmelser skulle härigenom



icke bliva erforderliga, utan komme reformens räckvidd att successivt ökas i den mån de äldre arrendeavtalen upphöra att gälla. När detta inträffar, framgår av följande sammanställning:

Tidpunkt för arrendeavtalens utlöpande,	Hela antalet äldre arrendeavtal.	Antalet arrendeavtal, enligt vilka arrendatorn nu är ansvarig för utskylderna.	Antal arrendeavtal, avseende de fastigheter, för vilka arrendatorn nu har rösträtt.
År 1913 .....	21	13	2
» 1914 .....	46	28	10
» 1915 .....	121	103	83
» 1916—20 .....	328	244	147
» 1921—25 .....	32	18	6
» 1926—30 .....	78	77	64
» 1931—35 .....	36	36	35
» 1936—40 .....	—	—	—
» 1941 o. senare .....	37	34	35
Vid ägarens eller arrendatorns död e. d. ....	10	6	2
Summa	709	559	384

En sådan författningsändrings verkningar med hänsyn till antalet av densamma berörda fastigheter te sig vid den tidpunkt, de statistiska uppgifterna avse, sålunda:

	Hela antalet fastigheter med nyare arrendeavtal.	Antal fastigheter, för vilka arrendatorn nu har rösträtt.	Antal fastigheter, för vilka arrendatorn skulle få rösträtt.
Städernas egna och statens fastigheter .....	525	128	397
Andra fastigheter .....	538	51	487
Summa	1,063	179	884

Antalet enskilde ägare, som skulle beröras av en dylik reform, uppgår till 395, varav dock endast 91 skulle förlora all rösträtt, medan 304 på sin höjd skulle få röstvärdet nedsatt. Däremot skulle reformen inverka på 680 arrendatorers rösträttsförhållanden, och av dessa skulle 408 få sitt röstetal förhöjt och 272 nu rösträttslösa såsom nya röstägare uppföras i röstlängderna. Å andra sidan skulle, om

de nu föreslagna grunderna för kommunal skattskyldighet och rösträtt för arrendator i stad finge antagas alltid bliva rätt tillämpade, 21 enskilde ägare av 31 fastigheter återvinna den rösträtt de för närvarande överlåtit på arrendatorn, medan 249 arrendatorer av 384 fastigheter skulle förlora den rösträtt, de i strid mot författningen för närvarande innehava. Det torde emellertid vara ej osannolikt, att för dessa huvudsakligen städerna själva tillhöriga fastigheter med äldre arrendeavtal arrendatorerna fortfarande komma att få åtnjuta den rösträtt, som för närvarande är dem tillerkänd förnämligast av den anledning, att de faktiskt hava att svara för utskylderna. I sådant fall skulle till de 1,063 fastigheterna med nyare arrendeavtal böra läggas nyssnämnda 384 fastigheter med äldre arrendeavtal, och hela antalet fastigheter, för vilka arrendatorn skulle bliva röstberättigad, komme härigenom att höjas från 60.0 % till 81.7 % av samtliga fastigheter. De röstägande arrendatorernas antal skulle av samma anledning ökas från 821 till 1,070, eller från 63.2 till 82.4 % av hela antalet arrendatorer. Till jämförelse må anföras, att för närvarande 390 arrendatorer, eller 30.0 %, hava rösträtt för 563 fastigheter, eller 31.8 %.

Med avseende på den praktiska tillämpningen av den här föreslagna författningsändringen böra dock tvänne omständigheter tagas under övervägande. Den ena gäller möjligheten för de kommunala myndigheterna att vid upprättandet av debiterings- och uppbördslängden samt röstlängden i varje särskildt fall avgöra, huruvida ägaren eller arrendatorn skall upptagas för fastigheten. I fråga om städernas egna fastigheter torde visserligen inga svårigheter härvid möta. Men beträffande övriga fastigheter skulle erfordras, att mantalsskrivningsförordningen ändrades därhän, att i mantalsuppgifterna meddelades sådana upplysningar, varav framginge, huruvida nyttjanderättslagen ägde tillämpning å arrendeavtalet eller icke. För att en sådan föreskrift skulle bliva effektiv, borde dock å formuläret för mantalsuppgift särskild plats anvisas för härför nödiga anteckningar. I betraktande av det relativt obetydliga antal fastigheter, varom här är fråga, torde dock lämpligheten av en dylik författningsändring, som i alla händelser efter vissa år skulle vara utan all betydelse, kunna ifrågasättas. Då emellertid de enskildes fastigheter till övervägande del äro utarrenderade mot nyare kontrakt, synes den här berörda svårigheten kunna lösas därigenom, att arrendatorn alltid upptages i debiterings- och röstlängderna, därest icke genom företeende av arrendekontrakt eller annorledes styrkes, att skattskyldigheten enligt lag åligger ägaren.

Den andra omständigheten avser skattskyldigheten för arrendatorer av sådana städernas egna fastigheter, för vilka kommunalutskylder icke pläga debiteras, samt av statens fastigheter. Denna fråga har emellertid mycket ringa räckvidd. Av 131 dylika städerna tillhöriga fastigheter med nyare arrendeafstal åligger skattskyldigheten för 28 enligt avtal arrendatorn. Någon förbindelse från städernas sida att för övriga 103 fastigheter ej debitera utskylder torde väl knappast föreligga; städerna få därför anses även under nuvarande förhållanden vara oförhindrade att debitera sig själva utskylderna för dem, med den påföljd att arrendatorerna i alla händelser ytterst hava att erlægga dessa utan att likväl erhålla den rösträtt, som genom reformen skulle komma dem till del. Skulle däremot staden hava förbundit sig att ej debitera utskylder, torde billigheten kräva, att arrendatorn, om reformen genomföres, blir gottgjord de utskylder han tilläventyrs i första hand fått erlægga. Vad åter angår statens ifrågavarande fastigheter, vilka för övrigt endast äro 10 till antalet, synas tillräckliga skäl ej föreligga att ålägga arrendatorerna en skattskyldighet, som de för närvarande lagenligt icke äro underkastade.

För den händelse den av riksdagen berörda kommunalskattereformen icke kan förväntas bliva genomförd inom en så snar framtid, att frågan om arrendatorers rösträtt i städerna lämpligen kan uppskjutas för att samtidigt finna sin slutliga lösning, får statistiska centralbyrån alltså såsom sin mening uttala, att den av riksdagen ifrågasatta rösträttsreformen synes kunna åstadkommas därigenom, att §§ 3 och 57 av nådiga förordningen om kommunalstyrelse i stad erhålla följande ändrade lydelse:

### § 3.

Medlem av stadskommun är en var, som där är mantalsskriven, ävensom var och en, vilken, utan att vara i kommunen mantalsskriven, därstädes äger eller brukar fast egendom, eller är för inkomst av kapital eller arbete till allmän bevillning uppförd.

### § 57.

Medlem av — — — — erläggas. För särskilt taxerad jordbruksfastighet, som innehaves av arrendator, påföras stadsutskylderna innehavaren, dock att, där genom företeende av arrendekontrakt eller annorledes styrkes att lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egen-

dom icke äger tillämpning på arrendeavtalet, utskylderna skola påföras ägaren. För — — — — påföras.

Enahanda — — — — bolag.

Personliga — — — — utgöras.

Motsvarande ändringar böra även ske i §§ 2 och 40 av nämnda förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

Stockholm den 29 november 1913.

Underdånigst

LUDVIG WIDELL.

HUGO BURSTRÖM.

---

*Bilaga II*

Utarrenderade, särskilt taxerade jordbruksfastigheter i städerna  
år 1913.

**Utarrenderade, särskilt taxerade jordb  
fördelade med hänsyn till ägarnes och arrendator**

Städer.	Hela antalet fastig- heter.	Därav tillhörande		Antal fastig- heter med		Antal fastigheter, för vilka utskylderna debiterats			Antal fastigheter, för vilka utskylderna åligga			
		staden eller staten.	andra.	nyare <sup>1)</sup>	äldre <sup>1)</sup>	ägar- n.	arren- datorn.	ingen- dera.	ägaren. <sup>2)</sup>		arrendatorn.	
				arrendeavtal.					Inalles.	Enligt särskilt avtal.	Inalles.	sär- s.
Stockholm.....	40	20	20	25	15	39	1	—	10	10	30	24
Södertälje.....	12	4	8	10	2	11	1	—	3	2	9	1
Vaxholm.....	1	—	1	1	—	—	1	—	—	—	1	—
Öregrund.....	2	—	2	1	1	2	—	—	1	—	1	—
Sigtuna.....	3	—	3	2	1	3	—	—	1	—	<sup>3)</sup> 2	<sup>3)</sup> 2
Uppsala.....	15	6	9	10	5	9	4	2	3	2	<sup>3)</sup> 12	<sup>3)</sup> 8
Enköping.....	38	34	4	4	34	2	36	—	—	—	38	36
Nyköping.....	27	19	8	15	12	8	19	—	1	—	26	25
Eskilstuna.....	44	15	29	30	14	29	7	8	3	3	41	41
Torshälla.....	6	1	5	6	—	2	4	—	—	—	6	6
Strängnäs.....	13	8	5	8	5	13	—	—	4	—	9	2
Mariefred.....	9	—	9	9	—	9	—	—	—	—	9	1
Trosa.....	2	—	2	2	—	2	—	—	2	2	—	—
Linköping.....	92	30	62	61	31	50	42	—	6	5	<sup>3)</sup> 86	<sup>3)</sup> 67
Norrköping.....	2	2	—	2	—	2	—	—	1	1	1	1
Söderköping.....	21	14	7	4	17	2	19	—	—	—	21	21
Vadstena.....	11	7	4	7	4	4	7	—	—	—	<sup>3)</sup> 11	<sup>3)</sup> 11
Skänninge.....	38	38	—	38	—	38	—	—	—	—	38	38
Jönköping.....	30	25	5	18	12	27	2	1	9	1	21	5
Eksjö.....	7	—	7	3	4	7	—	—	3	1	4	2
Huskvarna.....	3	—	3	3	—	1	2	—	—	—	<sup>3)</sup> 3	<sup>3)</sup> 2
Gränna.....	8	2	6	6	2	8	—	—	—	—	8	8
Växjö.....	28	23	5	15	13	24	4	—	1	—	27	25
Kalmar.....	2	—	2	2	—	2	—	—	—	—	2	1
Oskarshamn.....	4	4	—	2	2	—	4	—	—	—	4	4
Västervik.....	5	5	—	4	1	2	3	—	1	1	4	4
Visby.....	31	31	—	26	5	—	31	—	—	—	31	31
Ronneby.....	3	2	1	1	2	3	—	—	—	—	3	3

**fastigheter i städerna år 1913,**  
kommunala skattskyldighet och rösträtt för fastigheterna.

Antal fastigheter, för vilka rösträtten tillkommer			Antal ägare (utom staden och staten).					Antal arrendatorer.				
n.	arrendatorn.	ingen-dera.	För någon utarrenderad fastighet röstberättigade, som		För ingen utarrenderad fastighet röstberättigade, som		Summa.	För någon arrenderad fastighet röstberättigade, som		För ingen arrenderad fastighet röstberättigade, som		Summa.
			påförts annan bevilning än för utarrenderad fastighet.	ej påförts annan bevilning än för utarrenderad fastighet.	påförts annan bevilning än för utarrenderad fastighet.	ej påförts annan bevilning än för utarrenderad fastighet.		påförts bevilning (ej för arrenderad fastighet).	ej påförts bevilning (ej för arrenderad fastighet).	påförts bevilning (ej för arrenderad fastighet).	ej påförts bevilning (ej för arrenderad fastighet).	
39	1	—	6	3	—	—	9	1	—	11	24	36
8	—	4	5	2	—	—	7	—	—	7	3	10
1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	1
2	—	—	2	—	—	—	2	—	—	1	1	2
3	—	—	3	—	—	—	3	—	—	3	—	3
9	—	6	7	2	—	—	9	—	—	11	2	13
2	36	—	2	—	2	—	4	27	9	—	1	37
27	—	—	3	4	—	—	7	—	—	10	8	18
29	—	15	7	12	—	—	19	—	—	11	18	29
6	—	—	4	1	—	—	5	—	—	1	4	5
13	—	—	4	—	—	—	4	—	—	7	6	13
9	—	—	8	1	—	—	9	—	—	5	3	8
2	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	1	1
71	—	21	23	20	—	—	43	—	—	28	36	64
—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
7	—	14	1	1	—	—	2	—	—	10	7	17
11	—	—	2	2	—	—	4	—	—	5	5	10
—	—	38	—	—	—	—	—	—	—	25	13	38
27	2	1	2	—	1	—	3	1	1	13	14	29
7	—	—	5	2	—	—	7	—	—	6	1	7
—	3	—	—	—	1	1	2	1	2	—	—	3
8	—	—	3	1	—	—	4	—	—	3	—	3
24	4	—	1	—	2	2	5	2	2	12	1	17
2	—	—	2	—	—	—	2	—	—	1	1	2
4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
2	3	—	—	—	—	—	—	3	—	1	1	5
—	31	—	—	—	—	—	—	17	8	—	—	25
3	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	2	3

Städer.	Hela antalet fastigheter.	Därav tillhörande		Antal fastigheter med		Antal fastigheter, för vilka utskylderna debiterats			Antal fastigheter, för vilka utskylderna äligga			
		staden eller staten.	andra.	nyare <sup>1)</sup>	äldre	ägaren.	arrendatorn.	ingen-dera.	ägaren. <sup>2)</sup>		arrendatorn. <sup>2)</sup>	
				arrendeavtal.					Inalles.	Enligt särskil avtal.	alles.	Enligt särskil avtal.
Karlshamn .....	14	14	—	8	6	5	9	—	3	—	11	—
Sölvesborg .....	10	6	4	6	4	7	3	—	6	6	4	3
Kristianstad .....	11	1	10	9	2	10	—	1	2	—	9	—
Ängelholm .....	17	17	—	7	10	—	17	—	—	—	17	—
Malmö .....	23	18	5	6	17	1	17	5	2	1	21	17
Lund .....	53	20	33	37	16	33	—	20	4	1	49	42
Landskrona .....	7	2	5	1	6	—	7	—	—	—	7	7
Hälsingborg .....	40	39	1	14	26	1	39	—	—	—	40	39
Ystad .....	98	98	—	35	63	—	—	98	63	—	35	—
Trälleborg .....	48	1	47	37	11	2	46	—	—	—	48	48
Eslöv .....	4	1	3	4	—	—	4	—	—	—	4	4
Skånör—Falsterbo .....	3	—	3	3	—	3	—	—	2	2	1	1
Halmstad .....	30	21	9	25	5	9	—	21	1	1	29	25
Laholm .....	1	—	1	—	1	—	1	—	—	—	1	1
Falkenberg .....	3	—	3	3	—	3	—	—	2	2	1	—
Varberg .....	132	13	119	116	16	132	—	—	27	11	105	1
Kungsbacka .....	30	3	27	30	—	30	—	—	3	3	27	—
Göteborg .....	76	44	32	64	12	31	1	44	8	7	<sup>4)</sup> 68	<sup>4)</sup> 21
Kungälv .....	88	83	5	32	56	1	87	—	—	—	88	85
Uddevalla .....	5	3	2	4	1	4	1	—	—	—	5	5
Strömstad .....	14	6	8	9	5	12	2	—	5	—	9	1
Vänersborg .....	10	10	—	9	1	1	9	—	—	—	10	10
Borås .....	3	2	1	3	—	3	—	—	3	3	—	—
Ulricehamn .....	5	—	5	5	—	4	1	—	2	2	3	2
Åmål .....	8	7	1	6	2	2	—	6	2	—	6	1
Mariestad .....	8	3	5	7	1	8	—	—	2	2	<sup>3)</sup> 6	<sup>3)</sup> 3
Lidköping .....	28	13	15	20	8	22	6	—	9	2	<sup>3)</sup> 19	<sup>3)</sup> 5
Skara .....	6	1	5	5	1	4	2	—	2	2	4	4
Skövde .....	10	5	5	7	3	2	8	—	1	1	9	2
Hjo .....	21	9	12	11	10	6	15	—	1	1	<sup>3)</sup> 20	<sup>3)</sup> 14
Falköping .....	2	1	1	—	2	—	2	—	—	—	2	2
Karlstad .....	10	3	7	8	2	10	—	—	3	3	7	3



Antal fastigheter, för vilka rösträtten tillkommer			Antal ägare (utom staden och staten).					Antal arrendatorer.				
ägaren.	arrendatorn.	ingen-dera.	För någon utarrenderad fastighet röstberättigade, som		För ingen utarrenderad fastighet röstberättigade, som		Summa.	För någon arrenderad fastighet röstberättigade, som		För ingen arrenderad fastighet röstberättigade, som		Summa.
			påförts	ej påförts	påförts	ej påförts		påförts	ej påförts	påförts	ej påförts	
			annan beviljning än för utarrenderad fastighet.		annan beviljning än för utarrenderad fastighet.			(ej för arrenderad fastighet).		(ej för arrenderad fastighet).		
5	9	—	—	—	—	—	—	2	7	2	2	13
7	3	—	1	—	1	—	2	1	—	5	2	8
10	—	1	10	—	—	—	10	—	—	8	2	10
—	17	—	—	—	—	—	—	6	11	—	—	17
1	17	5	1	—	1	—	2	7	8	4	1	20
33	—	20	13	11	—	—	24	—	—	25	11	36
—	7	—	—	—	1	1	2	5	2	—	—	7
1	37	2	—	1	—	—	1	22	5	—	3	30
—	—	98	—	—	—	—	—	—	—	59	15	74
2	46	—	1	1	14	18	34	24	8	2	—	34
—	4	—	—	—	2	1	3	—	4	—	—	4
3	—	—	3	—	—	—	3	—	—	2	—	2
9	—	21	5	1	—	—	6	—	—	12	16	28
1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	1
3	—	—	3	—	—	—	3	—	—	1	2	3
119	—	13	100	3	—	—	103	—	—	46	33	79
30	—	—	23	1	—	—	24	—	—	11	7	18
31	1	44	10	5	1	—	16	1	—	41	15	57
1	87	—	1	—	1	2	4	50	12	—	—	62
2	1	2	2	—	—	—	2	1	—	2	2	5
13	1	—	4	3	—	—	7	—	1	5	7	13
—	9	1	—	—	—	—	—	1	7	—	1	9
1	—	2	1	—	—	—	1	—	—	1	1	2
5	—	—	3	2	—	—	5	—	—	3	2	5
1	—	7	—	1	—	—	1	—	—	3	5	8
8	—	—	3	2	—	—	5	—	—	4	4	8
21	7	—	11	2	—	—	13	3	3	8	10	24
5	1	—	1	3	1	—	5	—	1	1	4	6
3	7	—	2	1	1	1	5	4	3	1	2	10
12	—	9	8	2	—	—	10	—	—	10	7	17
—	2	—	—	—	—	1	1	—	2	—	—	2
10	—	—	3	4	—	—	7	—	—	5	4	9

Städer.	Hela antalet fastigheter.	Därav tillhörande		Antal fastigheter med		Antal fastigheter, för vilka utskylderna debiterats			Antal fastigheter, för vilka utskylderna åligga			
		staden eller staten.	andra.	nyare <sup>1)</sup>	äldre <sup>1)</sup>	ägaren.	arrendatorn.	ingen-dera.	ägaren. <sup>2)</sup>		arrendatorn. <sup>3)</sup>	
				arrendeavtal.					Inalles.	Enligt särskilt avtal.	Inalles.	Enligt särskilt avtal.
Kristinehamn .....	3	3	—	2	1	1	2	—	1	—	2	2
Filipstad .....	7	1	6	6	1	6	1	—	—	—	7	2
Örebro .....	225	224	1	19	206	8	<sup>5)</sup> 215	2	16	14	209	117
Nora .....	2	—	2	2	—	2	—	—	—	—	2	2
Lindesberg .....	2	—	2	2	—	—	2	—	—	—	2	2
Västerås .....	4	—	4	2	2	1	3	—	1	1	3	3
Sala .....	4	—	4	2	2	4	—	—	1	—	3	1
Köping .....	2	1	1	2	—	2	—	—	1	1	1	1
Arboga .....	60	49	11	58	2	7	53	—	5	5	55	53
Hedemora .....	4	3	1	3	1	4	—	—	2	2	2	1
Gävle .....	78	15	63	72	6	63	—	15	7	1	71	8
Söderhamn .....	7	—	7	7	—	7	—	—	—	—	7	—
Härnösand .....	2	—	2	2	—	2	—	—	2	2	—	—
Östersund .....	55	55	—	36	19	55	—	—	1	—	54	50
Umeå .....	1	1	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—
Luleå .....	1	1	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—
Summa	<b>1,772</b>	<b>1,087</b>	<b>685</b>	<b>1,063</b>	<b>709</b>	<b>807</b>	<sup>5)</sup> <b>740</b>	<b>225</b>	<b>239</b>	<b>104</b>	<sup>7)</sup> <b>1,533</b>	<sup>7)</sup> <b>957</b>
Därav:												
<i>Städernas egna och statens fastigheter:</i>												
Med nyare avtal .....	525	525	—	525	—	179	205	141	45	45	480	302
» äldre » .....	562	562	—	—	562	86	392	84	105	7	457	353
Summa	<b>1,087</b>	<b>1,087</b>	<b>—</b>	<b>525</b>	<b>562</b>	<b>265</b>	<b>597</b>	<b>225</b>	<b>150</b>	<b>52</b>	<b>937</b>	<b>655</b>
<i>Andra fastigheter:</i>												
Med nyare avtal .....	538	—	538	538	—	442	96	—	44	44	494	205
» äldre » .....	147	—	147	—	147	100	47	—	45	8	102	97
Summa	<b>685</b>	<b>—</b>	<b>685</b>	<b>538</b>	<b>147</b>	<b>542</b>	<b>143</b>	<b>—</b>	<b>89</b>	<b>52</b>	<b>596</b>	<b>302</b>

Anm. <sup>1)</sup> Med nyare arrendeavtal förstås här sådana, å vilka lagen den 14 juni 1907 angående nyttjanderätt till fast som ingåtts för obestämd tid eller med förbehåll om rätt för såväl upplåtaren som legotagaren att uppsäga avtalet. — <sup>2)</sup> Såsom här, vare sig kommunalutskylder debiterats eller icke, fördelats allt efter som ägaren eller arrendatorn enligt allmän lag eller terats arrendatorn, utan att avtal om utskyldernas erläggande uppgivits föreligga, har dock arrendatorn ansetts vara skattskyldig enligt arrendeavtal. — <sup>3)</sup> Därav 2 fastigheter, för vilka utskylder ej debiterats men bort åligga ägaren. — <sup>7)</sup> För

Antal fastigheter, för vilka rösträtten tillkommer			Antal ägare (utom staden och staten).				Antal arrendatorer.					
ägaren.	arrendatorn.	ingen-dera.	För någon utarrenderad fastighet röstberättigade, som		För ingen utarrenderad fastighet röstberättigade, som		Summa.	För någon arrenderad fastighet röstberättigade, som		För ingen arrenderad fastighet röstberättigade, som		Summa.
			påförts annan beviljning för utarrenderad fastighet.	ej påförts annan beviljning än för utarrenderad fastighet.	påförts annan beviljning för utarrenderad fastighet.	ej påförts annan beviljning än för utarrenderad fastighet.		påförts beviljning (ej för arrenderad fastighet).	ej påförts beviljning (ej för arrenderad fastighet).	påförts beviljning (ej för arrenderad fastighet).	ej påförts beviljning (ej för arrenderad fastighet).	
—	1	2	—	—	—	—	—	1	—	2	—	3
6	1	—	6	—	—	—	6	1	—	6	—	7
3	<sup>e)</sup> 222	—	1	—	—	—	1	67	43	2	—	112
2	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	2	2
2	—	—	1	1	—	—	2	—	—	1	1	2
1	3	—	1	—	2	—	3	1	2	—	1	4
4	—	—	—	4	—	—	4	—	—	1	3	4
1	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	2	2
60	—	—	9	2	—	—	11	—	—	18	10	28
4	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	4	4
63	—	15	17	15	—	—	32	—	—	29	19	48
7	—	—	3	1	—	—	4	—	—	6	—	6
2	—	—	1	1	—	—	2	—	—	2	—	2
—	—	55	—	—	—	—	—	—	—	33	15	48
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
808	<sup>e)</sup> 563	401	345	120	31	27	523	249	141	536	373	1,299
137	128	260										
68	353	141										
205	481	401										
487	51	—										
11	31	—										
603	82	—										

äger full tillämpning, således dels de avtal, som slutits efter år 1907, dels ock sådana före år 1908 slutna avtal, äro även räknade de innehavare av fastighet, som omförmälas i § 3 beviljningsföreläggningen. Samtliga fastigheter hava eller särskilt avtal har att svara för utskylderna. Därrest utskylderna för fastighet med äldre arrendeavtal debiteras.

— <sup>3)</sup> För 1 fastighet endast delvis. — <sup>4)</sup> För 9 fastigheter endast delvis. — <sup>5)</sup> För 14 fastigheter är ägaren skatt-  
1 fastigheter endast delvis.